

ČETNIČKI DOKUMENTI

BROJ 549

**OBAVJEŠTENJE MOMČILA ĐUJICA OD 30. SIJEČNJA 1942. GRUPI
LJUDI U KNINU DA SU IMENOVANI GLAVNIM POVJERENICIMA
ČETNIČKOG ŠTABA U DINARI¹**

STAB PUKA
»PETRA MRKONJIĆA«
Narodno Oslobodilačkih
Četničkih Odreda
30. januara 1942. god.
U Planini

Braći:

Mili Sinobadu, Branku Jeliću, Stevi Kesiću, Milanu Bjedovu, Stevi Martiću, Đuri Dobriću, Bubi Joviću, Petru Kesiću — Knin.

Ovim vas imenujemo glavnim povjerenicima našeg ŠTABA u Dinari te smo uvjereni da će te predano i ispravno srnama saradivati. Mi smo u Dinari. Upozorite svu našu braću Srbe neka dobro paze što rade i zakim se povode i neka budu uvjereni da će biti ugušen u krvi svaki pokret koji bude stajao izvan naše oslobodilačke akcije i Organizacije. Svak je obavezan da radi u duhu naših naređenja. Mi stojimo pod komandom Draže Mihailovića. Mi smo vojska Kralja Petra i zaloga za slobodu našega naroda. Zato radite nikoga se ne bojte mi smo ovamo u Dinari vaša garancija i vaša zaštita. Mi ne vodimo narod putem avantura već sigurnim putevima ka konačnoj slobodi. Bratski pozdrav svima od vaših bjeli orlova sa Dinare.

K o m a n d a n t :
Momčilo R. Đujić v . r .

ELABORAT O FORMIRANJU, ULOZI I ZADACIMA DINARSKE CETNICKE DIVIZIJE IZRAĐEN U VREMENU OD 8. DO 12. OŽUJKA 1942.'

ELABORAT DINARSKE DIVIZIJE

U svrhu, da što bolje iznesemo sve misli, koje su dolazile u kombinaciju za stvaranje ovog elaborata, mi će mo naša izlaganja podeliti u nekoliko grupa, pa će mo te grupe hronološki prodiskutovati U samome tekstu.

1) ULOGA DIVIZIJE

Radi ostvarenja Srbinove osnovne zamisli i stvaranja srpske nacionalne države, formiraće se kao jedan činilac te zamisli, u reonu Kosova polja «-Dinarska divizija»² od izrazito nacionalnog elementa. Ta divizija ponikla na istoimenom polju, gde je nekada bilo groblje srpske slave i srpskog junaštva, ima da da izraza vaskrsnute Srbinove vojničke moći, i da, kao jedan veliki gvozdeni malj, vaspstavi čisto nacionalni poredak u svima zemljama, gde žive Srbi, pa i u onima, na koje Srbi aspiriraju. Prema tome uloga ove divizije ima čisto politički karakter, jer ona za sada, dok rat još uvek traje ima da bude utočište svih nacionalnih elemenata srpskog karaktera, da širi i ostvaruje srpsku ideju u delovima Like, Seve Dalmacije, Hercegovine, Crne Gore i Bosne i da u danom momentu, blagodareći impozantnim snagama, sa kojima raspolaže, vaspstavi čisto nacionalni poredak, sa Kraljem Petrom na čelu. Eto, to je uloga ove divizije, izmeta u najširim koncepcijama.

Obzirom na sadašnju dislokaciju ove divizije i na njen geografski položaj u odnosu na sve političke centre, geografske objekte, važnije komunikacije i na njen odnos prema moru, jasno se ističe njena stvaralačka uloga, u danom momentu, i još sada može se u kratkim crtama definisati i tačno odrediti, ona je: Uspostavljanje vlasti u tim krajevima, prsecanje ostupnice i ofanzivni mostobran za dalja iskrcavanja, koja se moraju kao verovatna predpostaviti.

Baš zbog napred iznete uloge ove divizije potrebno će biti izneti i njeno nacionalno obeležje, zbog toga što je njena uloga izrazito srpska. U prvom redu ona se mora popunjavati čisto Srbima (kako borcima, tako podoficirima i oficira). Dva ista imena: Kosovo u Južnoj Srbiji i Kosovo u Seve Dalmaciji i istoriske povezanosti ovoga imena ukazuju na ito, da je na Kosovu Srbin izgubio svoju državu i da na Kosovu

¹ Koplja originala (tipkanog na pisačem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg. br. 5/3-1, k. 151.

² Tačan datum formiranja Dinarske četničke divizije nije utvrđen. Vjerojatno je divizija kao formacija, sa štabom, počela djelovati u travnju 1942. godine.

Srbin mora vaspоставiti svoju nacionalnu misao, kako bi se mogla ostvariti Srbinova zamisao o stvaranju jedne velike Srbije, koja bi obuhvatila: Srbiju, Vojvodinu, Bosnu, Hercegovinu, Crnu Goru, Dalmaciju (do Šibenika) i Liku. Pošto se završi stvaranje ovakve jedne srpske jedinice, tek onda može biti reči o nekim saveznim državama, ili državnim savezima ili u najširem smislu te reči o Balkanskoj konfederaciji. U tako zamišljenoj srpskoj jedinici ima isključivo živeti pravoslavno stanovništvo.

Po sebi se razume, da sama Dinarska divizija, ne može ostvariti ovu osnovnu ulogu, koja joj je ovde određena, nego se je ovde prenela na nju ista uloga, koju ostale nacionalne snage po srpskim planinama imaju, prema toime Dinarska divizija je samo jedan eksponent te uloge, pa je s toga i neophodna njena saradnja sa ostalim vojno-četničkim odredima. Ova saradnja će se najbolje ogarantovati, ako se još u prvim svojim danima stavi pod neposrednu komandu Ministra vojnog divizionskog đenerala g. Draže Mihailovića, sa kojim se po svaku cenu mora odmah uspostaviti veza, o kojoj će kasnije biti reči.

2) ZADATAK DIVIZIJE

Iz određene uloge ove divizije jasno proističe i njen zadatak: Sirenje nacionalne misli, pribiranje nacionalnih elemenata i čišćenje terena po Lici, Severnoj Dalmaciji, Bosni, Hercegovini i Crnoj Gori.

Ovako postavljeni zadatak Dinarske divizije, sve dok se ne izvedu političke i vojne pripreme, mora se p ideliti u dve faze:

I faza: Defanzivni zadatak Dinarske divizije sa ofanzivnom propagandom ;

II faza: Ofanzivni zadatak Dinarske divizije u potpunom smislu te reči.

Razmotrićemo i jedan i drugi period rada ove divizije.

U prvom slučaju:

Odmah se ima pristupiti najintenzivnijem radu izvođenja formacije i popune jedinica starešinskim kadrom, naoružanjem i ljudstvom. Uporedo dok se ovi poslovi obavljaju, treba još odmah preduzeti najopsežnije mere propagande, kako bi se svaki uticaj štetne partizanske akcije, bar donekle sprečio. Na ovom poslu bez ikakvih skrupula, mora se bditi i danju i noću i narod obavestavati letcima, koji će po neki, dolaziti i sa najvećeg mesta koje je sada u zemlji.

U toku ovih poslova imaju se preduzeti sve mere opreza, obaveštavanja, izviđanja i obezbeđenja.

Napomena:

Radi izvođenja formacije, potrebno je, da se putem ukaza, izvrši mobilizacija starešinskog kadra, pa se onda može postići i željeni efekat.

U drugom slučaju:

Po završenim svima pripremnim poslovima oko organizacije i formiranja Dinarske divizije, ima se odmah pristupiti intenzivnom radu u duhu ofanzivnih namera. Ove namere imaće za cilj :

- Pribiranje svih nacionalnih elemenata;
- Sirenje nacionalnih ideja po srpskim selima i kod srpskog življa po gradovima;
- Zaštita srpskog življa od terora partizana, ustaša i Turaka;
- Vastavljavanje jednog nacionalnog koridora duž planine Dinare za vezu Hercegovine sa Seveom Dalmacijom i Likom i uspostavljanje jedne solidne baze u reonu Nevesinja, kako bi se održala veza sa Bosnom i Crnom Gorom ;
- Uspostavljanje čvrste i pouzdane veze sa odredima iz Srbije, Bosne i Hercegovine i pomaganje nacionalnog pokreta pukovnika Bajce Stanisića u Crnoj Gori;

Ojačavanje svojih redova novim borcima i rad na tome, da se ekonomski prosperitet srpskog i nacionalnog življa, po svaku cenu poveća i poboljša.

Iz ovako postavljenih ciljeva, Dinarska divizija u prvo vreme mora imati sledeći stav u odnosu na razne neprijatelje :

A) Prema Italijanima:

Jasno je kao dan, da Dinarska divizija svojim slabim naoružanjem i malim brojnim stanjem ne može uspešno voditi i resiti rat, kada je u pitanju mnogoljudni protivnik, solidno opremljen, dobro komandovan i na dostojnoj tehničkoj, ekonomskoj i finansijskoj visini. Prema tome sudar delova Dinarske divizije sa okupatorima doveo bi do toga, da se naši delovi izlože uništenju i da se protiv srpskog življa po selima i gradovima preduzmu opsežne represalije u vidu ubijanja, paljenja kuća, pa i pljačke. Prema tome ova reakcija Okupatora, koju bi u tom slučaju trebalo očekivati, bila bi u suprotnosti sa postavljenim ciljem Dinarske divizije: Stvoriti jaku organizaciju za uzimanje vlasti u danom momentu i očuvati srpski živalj od strašne pogibije, koju izvode ustaše i Turci, a provociraju partizani ubijanjem nacionalnih prvaka i primanjem ustaša u svoje redove. ,

Baš zbog toga što su Italijani okupirali teritoriju na kojoj ima da operiše Dinarska divizija, gde su oni sproveli jaku vojničku organizaciju potpomognutu solidnim vazduhoplovstvom i što uvek mogu da upute kaznene ekspedicije, koje će u svakom slučaju, da potpomažu Ustaše, Turci, pa i hrvatska vojska, prema Italijanima mora se zauzeti jedan stav, koji će u svakom slučaju biti povoljan po rad Dinarske divizije, a može se definisati u ovo nekoliko reči: Ne diraj me, jer te ne diram, a ne diram te iz toga razloga, što ti ne ometaš ostvarenje moje nacionalne zamisli.

B) Prema Nemcima:

Obzirom na to, da Nemci nisu okupirali teritoriju na kojoj operfše Dinarska divizija, a imajući u vidu, da Nemci ne mogu upućivati u teritorije koje nisu okupirali kaznene ekspedicije, kako zbog obzira prema saveznicima, tako i zbog svoje angažovanoisti na istočnom frontu, to delovi Dinarske divizije imaju u svim prilikama i na svakom mestu, da napadaju sve delove Nemaca, na koje budu naišli.

Imajući pak u vidu mržnju, koju Srbi osećaju prema Nemcima, to se svi uhvaćeni Nemci, imaju klati zubima, ako u tim momentima ne bude bilo oružja. Dakle borba na život i na smrt, bez milosrđa i poštete.

Na teritoriji, koju su okupirali Italijani, pojavljuju se Nemci samo u ovim formacijama:

— Kao članovi gestapo-a, koje treba nemilosrdno ubijati i

— Kao pljačkaši nazvani savremenim nazivom: »-Vojska rada«. To je čuvena Todova organizacija, koja se je rasplinula po svima okupiranim zemljama da pljačka i snabdeva Nemačku svima potrebama, koje joj nedostaju. Pomenuta vojska rada popunjena je mladčićima, gde oni izdržavaju pred vojničku obuku i gde im se na očigledan način, daju uputstva kako treba da pljačkaju i kasnije, kao članovi Hitlerove vojske. U tu svrhu ta vojska rada formirana u odrede od po 100 mladčića raspilinula se je po našoj zemlji i nemilosrdno pljačkaju naš narod. Ovi se delovi zbog toga imaju nemilosrdno napadati i ubijati. Radeći ovako i ako se češće nailazi na uspeh u ovome pravcu postići će se i nešto drugo što može 'imati dalekosežnih posledica tj. da i inače hladni odnosi između Italijana i Nemaca još više ohlade. I to bi bio jedan od malih razloga, koji nam ukazuju na to, da Nemce treba napadati po svaku cenu.

V) Prema Hrvatima nacionalistima:

Dinarska divizija mora svu svoju težnju upraviti tome, da se od strane nacionalnih Hrvata formiraju u čisto hrvatskim predelima, nacionalni odredi, koji bi imali istu uiogu, kao i srpski vojno-četnički odredi. Ovi odredi imali bi za cilj da smanje odlazak Hrvata u partizanske odrede, jer Hrvati, koji sada odlaze u partizanske odrede, delom se nalaze u ovakoj situaciji:

Ustaše nalaze svoju najbolju zaštitu kod partizana i oni opet ubijaju Srbe, samo sada pod drugom formom. Dobro maskirani tom novom firmom — partizanstva, a željni srpske krvi, ustaše se pretvaraju u partizane, da bi opet produžili pokolj Srba, koji su započeli po naređenju krvavog poglavnika.

Nacionalisti koji nemaju mesta u vojno-četničkim odredima, a ne slažu se sa politikom uništavanja Srba, koju vodi poglavnik odlaze u šume i prilaze partizanima, pa se na taj način partizanski pokret, i sa te strane naglo širi. Zbog toga se imperativno nalaže Dinarskoj diviziji, da svojom akcijom, propagandom i obaveštajnom službom, od rodoljubivih Hrvata, što pre formira neke odrede, koji bi se npnm. zvali »Hrvatska

zaštita« ili »-Garda kralja Petra«, koji bi po završenom ratu za Srbe i ostvarenje ideja, koje su iznete u ovome elaboratu, predstavljali manju opasnost nego partizanski odredi. Od dva zla treba birati ono, koje je manje.

Ako se uspe u ovome, onda bi se na vešt i lak način došlo do jedne veoma konstruktivne politike sa ogromnim nacionalnim perspektivama.

G) Prema ustašama i hrvatskoj vojsci:

Rat bez milosti, sažaljenja i skrupula. Uništiti sve što diše pavličevim duhom, no tako, da svaki postupak bude tako proračunat, da se predviđeni pokreti i započete akcije postignu sa što manje žrtava.

D) Prema muslimanima uopšte:

Treba svu težnju upraviti tome, da se što je ikako moguće, broj neprijatelja smanji, a u isto vreme da se smanji i pojačanje partizanskih odreda muslimanskim življem. Zbog toga baš nameće se i dvojaki stav Dinarske divizije prema muslimanima i to:

U prvo vreme, dok Dinarska divizija ne ojača u tolikoj meri, da joj partizanski odredi ne predstavljaju glavnog protivnika, prema muslimanskom življu biti strpljiv, ne ubijati ga i ne pljačkati ga. Drugim rečima prema muslimanima, na vešt način, treba primeniti take metode, da oni zaista steknu ubedenje, da su im vojno-četnički odredi prijatelji tj. za sada muslimani treba o vojno-četničkim odredima da imaju mišljenje, kao što su Srbi o njima imali kroz 20 prošlih godina, no za drugim momentom, što će u pogodnom času baš ti muslimani doživeti od vojno-četničkih odreda ono, što su Srbi doživeli od njih od 16. aprila 1941. g., pa do danas. Svaka preuranjena akcija protiv muslimanskog življa ojačala bi partizane. Zbog toga oni treba da sede kod svojih kuća, pa da ih na njihovim domovima uništimo. Dakle razum treba da nadvlada osećajima što znači veštīm postupcima i političkim mahinacijama težiti da se broj neprijatelja što više smanji.

Đ) Prema partizanima:

Odnos Dinarske divizije prema partizanima jeste najbolnije pitanje koje se treba resiti. Dve suprotne položene ideje uvek dovode do sudara i krvavog obračuna, te tako partizani su preduzeli opsežne mere za ugušivanje svakog nacionalnog poretka ubijajući nacionalne prvake i tukući četnike. Prema tome partizani su bili ti, koji su prvi nametnuli borbu nacionalistima, oni su ti, koji mučki ubijaju četnike, oni su ti, koji pomoću ustaša i muslimana, kolju i terorišu srpski živalj i najzad oni su ti, koji ugušuju i ubijaju svaku srpsko-nacionalnu misao. Zbog ovoga jasno je, kakav stav treba da ima Dinarska divizija prema partizanima: rat do krajnjih mogućnosti života.

Iz ovako određenog stava Dinarske divizije u zaključku može se reći, da ostvarenje srpske nacionalne zamisli može se postići samo tako,

ako naša akcija bude jača i popularnija od akcije partizana, te su s toga i lizneta, u najkonciznijem smislu, pa donekle podkrepljenja gledištima, kakav stav Dinarska divizija treba da ima prema pojedinim, a mnogobrojnim neprijateljima.

3) OSTVARENJE ULOGE I ZADATKA

Iz postavljene uloge i zadatka Dinarske divizije jasno se vidi i zamisao o ideji rada ove divizije. Ona je bez svake sumnje čisto srpska, dakle Dinarska divizija je eksponent srpske politike u najširem smislu te reči. Baš zbog toga, što je to taiko, mi se u našim izlaganjima moramo, za časak, vratiti na ono, što će nas dovesti do toga, da se ta misao i realizuje.

Načelno govoreći, jedna velika ideja i jedan veliki posao, može se ostvariti i odgovarajućim predviđanjima, no tako, da ta predviđanja budu uvek u duhu situacije danog momenta. Prema tome postavljeni ciljevi moraju da odgovaraju i vojničkom efektu, koji se ima reali zova bi u daljim formiranjima i sve jačoj i jačoj organizaciji, no s tim, da Dinarska divizija posluži, kao jezgro za formiranje. Prema tome blagodareći mnogoljudnosti, sa kojom raspolaže ta divizija, a vodeći računa o potrebnoj bezbednosti dosadašnje prostorije, ekonomskom efektu i ekonomskoj situaciji i radeći u duhu osnovne ideje potrebno je vezati i stvoriti koridore po pravcima:

— Srbija—Bosna—Hercegovina—Crna Gora,

— Sevema Dalmacija—Hercegovina, a odatle za Bosnu odnosno Crnu Goru.

U vezi sa ovim potrebno je stvoriti tri divizije:

— Dinarsku,

— Kosovsku,

— Nevesinjsku.

Ove divizije imaju stajati pod komandom jednog armijskog štaba, koji bi nosio naziv: STAB I ARMIJE VOZDA KARAOĐORĐA.

Dinarska divizija uglavnom bi operišala na dosadašnjoj svojoj prostoriji ;

Kosovska divizija operisala bi po pravcu Dinare pl. i služila bi kao garancija sigurne i pouzdane veze između Seveme Dalmacije i Hercegovine ;

— Nevesinjska divizija operisala bi u Hercegovini, pa bi s jedne strane služila za vezu sa Bosnom, a s druge strane za vezu sa nacionalnim pokretom Bajе Stanišića u Crnoj Gori, ta divizija imala bi u prvo vreme da se popuni ljudstvom na sledeći način:

— Organizacijom, koja u reonu Nevesinja postoji i kojoj je na čelu Petar Samardžić;

— Dolaskom četničkog odreda iz Srbije i Bosne;

— Dolaskom jednog odreda dobrovoljaca od 1000 — do 1200 ljudi iz sastava sadašnje Dinarske divizije i

— Daljim okupljanjem nacionalnog življa u Hercegovini.

Po prikupljanju ovih snaga na određeno mesto pristupilo bi se formiranju i štaba Nevesinjske divizije.

Uloga i zadatak ove divizije određiće se u duhu odredaba ovoga elaborata kasnije; no s tim, da ona zbog svoje izloženosti i zbog terena na kome operiše (mešovito stanovništvo) mora hiti vrlo dobro opremljena i komandovana.

Na ovaj način ideja i politički mamenat u vezi sa određenim zadatkom sadašnje Dinarske divizije poklopio bi se sa vojničkom situaciju, te bi se svakako došlo do željenih rezultata.

Potrebno je naglasiti i to, da ova formiranja ne spadaju u oblasti mašte nego u delokrug egzaktnog posmatranja situacije i dovođenja osnovnog zadatka u sklad sa vojničkim efektom.

Sva se ova predviđanja moraju bezuslovno završiti do Đurđev-dana 1942. godine.

Jasno je dakle da Dinarska divizija, u prvi mah, ima da posluži kao baza za dalja formiranja, te je zbog toga baš i potrebno, da se ona formira u jednu diviziju, na čijem će čelu stajati jedna krupna vojno-politička ličnost, koja će blagodareći svome visokom autoritetu, moći da ostvari ova predviđanja, a potom, da se stavi na čelu armije.

Imajući ovakve koncepcije u vidu, naša izlaganja, u ovome elaboratu ograniči će se sada, samo na formiranje Dinarske divizije, koja će kasnije poslužiti i za buduća formiranja.

5) NAČIN FORMIRANJA:

Sva dosadašnja izvršena formiranja imaju ostati i dalje na snazi sve dok se ne pređe na novu formaciju, koja će biti elastičnija, saobražena principu gerilskog ratovanja i pogodna za izvršenje daljih formiranja i zadataka ove divizije. Taku formaciju predviđa ovaj elaborat. U vezi sa tim sada će mo izmeti kaku formaciju treba predvidjeti kod pojedinih delova sadašnje Dinarske divizije:

a) Štab divizije:

Na čelu divizije stoji komandant, pogodna i popularna ličnost, koji divizijom komanduje preko svoga štaba.

Komandant se postavlja Kraljevim ukazom. On ima prava i vlast, u duhu određenih zadataka ove divizije, do neograničenosti, pa je za krupnije i teže slučajeve i pravosude u njegovim rukama.

Prvi komandantov saradnik jeste načelnik štaba, koji treba da bude ličnost izabrana od strane komandanta, a potvrđena Kraljevim ukazom.

Načelnik štaba je prema ovoj uredbi viši đeneralštabni oficir ili bar oficir sa višom spremom.

Načelnik štaba, kao prvi komandantov saradnik, obaveštava i predlaže komandantu o sledećem :

- O načinu izvođenja operacija;
- O načinu širenja propagande;
- O svima organizacijskim pitanjima i novim formiranjima;
- O bituaciji u zemlji i van ove;
- O održavanju veza unutrašnjih i spoljnih;
- O intendantskim, ubojnim i sanitetskim potrebama ;
- O policiskim merama;
- O svima drugim poslovima, koji se u toku rada budu pojavili.

Radi izvršenja ovih poslova formiraće se štab, čiji je sastav iznet u prilogu br. 1.

Štab divizije neće imati svoje stalno mesto stanovanja, on će se po potrebi pomerati, no s tim, da će za njegovo mesto znati jedino obaveštajni centar, koji, kao neposredni organ divizije, služi, da se od strane podčinjenih kod njega stiču svi izveštaji, pa se potom šalju ordonansima u štab divizije.

Radi održavanja potrebne tajnosti o mestu štaba, svi sastanci i konferencije vršiće se kod obaveštajnog centra.

Način formiranja obaveštajnog centra iznet je u prilogu br. 2.

B) Jedinice:

Svi dosadašnji komandanti pukova, bataljona, komandiri četa i vodnici treba da ostanu na svojim mestima, jedno iz obzira što ih je narod izabrao i kao takve smatra ih za svoje vode, a drugo zbog toga, što će se formacija tako izvesti, da će oficiri i podoficiri, koji sada stoje na raspoloženju upotrebiti u sasvim drugim jedinicama, koje će opet biti u sastavu puka.

Sve sadašnje komandante pukova treba unaprediti Kraljevim ukazom u čin četničkih vojvoda, pa ih istim ukazom postaviti za komandante, a u štabu puka odrediti onoliko oficira, koliko je predviđeno formacijom. Ovako radeći biće oba uslova zadovoljena tj. biće zastupljen i vojnički momenat, a opet da ostane na potrebnoj visini i dosadašnji starešinski kadar.

Prilog br. 3 sadrži sve potrebne podatke za izvođenje formacije.

Iz pomenutog priloga vidi se da je ceo puk (bez štaba) podeljen na četiri ešailona. Evo razloga za taku podeliu. Stalo se je na gledište da se formacija vojske mora saobraziti kako uslovima borbene gotovosti, tako i uslovima ekonomske situacije. Zato su prva tri ešailona u puku stajaća vojska, uvek u pokretu radi izvršenja dobijenih zadataka, a glavnina ona je uvek spremna za uzbunu, sedi kod svojih kuća, kako zbog ishrane, tako i zbog poljoprivrednih i drugih radova.

Koliko će kojih jedinica biti ne može se još sada vidibi niti odrediti, već se njihov broj može predvideti tek u danom momentu. No prije ovome glavno je napomenuti još i to:

Sva stajaća vojska mora se hraniti, odevati i snabdevati brigom štaba. U izvesnim slučajevima borci će morati imati i novčanu hranu, a u svima prilikama njihove porodice moraju imati novčane nagrade, a starešinama tih del ova mora se odobriti da u toku izvršenja zadataka

imaju pravo rekvizicije po hrvatskim i turskim selima. Ovako radeći može se reći, da će ovi delovi stajaće vojske biti u stanju, da odgovore svakom postavljenom zadatku, jer oslobođeni briga o materijalnoj situaciji svoje porodice, oni-borci moći će sa većom pažnjom da se posvete svima dobij erom zadacima. Detalji po ovome regulisaće se naknadno.

5) REGULISANJE RAZNIH SLUŽBI

Đenera l š t a b n a s l u ž b a :

Na čelu ove službe nalazi se Sef, koji se postavlja Kraljevim ukazom, a treba da bude đeneralštabni oficir ili oficir sa višom spremom.

Sef sa svojim potčinjenim obavlja sve poslove đeneralštabne prirode, a reguliše, brine se i odgovoran je još i za ove službe:

Intendantska služba:

Intendantska služba u ovom konkretnom slučaju ima dvojaki zadatak:

U prvom slučaju snabdevanje hranom stajaće vojsike. Hrana se ima nabavljati na više načina. Od Hrvatskih i turskih sela, kupovinom od Srba i -na vešt i pogodan način zamenom stoke.

U dragom slučaju dolazi u obzir ishrana stanovništva. Za tu svrhu sva se polja imaju blagovremeno obraditi, a ishrana stanovništva ima biti u svemu po izveštaju br. 9 Štaba operativnih jedinica Istočne Bosne i Hercegovine, koji se prilaže, kao prilog br. 4 uz ovaj elaborat.

Sanitetska služba:

Na čelu ove službe treba da stoji jedan lekar, koji se ima za ovu svrhu mobilisati. On će u prvi mah ukazivati lekarsku pomoć kako stanovništvu, tako i borcima, pa bilo, da su oni ili bolesni ili ranjeni.

Mora se još odmah postarati o tome, da se Dinarskoj diviziji stavi na raspoloženje odgovarajući za vojni materijal, koji se nalazi u našem skrivenom slagalištu, koji je veoma skroman, ali ipak dovoljan za prve potrebe.

Tokom vremena nastojati, da se broj lekara poveća, do mere, da u svakom puku bude po jedan lekar.

Veterinarska služba:

Ovu službu Dinarska divizija mora sprovesti, skoro, do detalja po svima selima, koja služe za njenu popunu, kako bi stoka bila u što boljoj kondiciji, pa se u tom smislu imaju po selima držati i potrebna predavanja.

Na čelu ove službe mora stajati jedan veterinar, koji se za ovu svrhu mora mobilisati.

S druge strane pri štabu divizije mora se odmah odpočeti sa formiranjem jednog marvenog depoa, koji će služiti kao solidan rezervoar hrane za borce, a u izuzetnim slučajevima i za siromašno stanovništvo.

Policiska služba:

Radi održavanja reda i mira po srpskim selima, a koja dolaze u obzir za Dinarsku diviziju, ima se odmah organizovati i sprovesti policiska služba, na čijem čelu treba da stoji jedan policiski činovnik, a koja će biti potčinjena štabu divizije.

Kadar policajaca ima se isključivo popunjavati od starijih ljudi, ozbiljnih i pouzdanih, koji će biti kadri da budu na visini svoga zadatka.

Upravna služba:

U koliko nije organizovana opštinska vlast, ima se odmah pristupiti i toj organizaciji. Predsednik opštine odnosno kmet po pojedinim selima ima se birati voljom odgovarajućeg sela, a nadležnost potčinjenosti ima se izvesti na sledeći način :

Pošto se pojedini pukovi popunjavaju teritorijalno tj. svaki puk ima po nekoliko, to svi predsednici opština imaju biti potčinjeni odnošnom komandantu puka, a preko ovoga štabu divizije.

Sve napred pomenute službe imaju se obavljati sa najvećom savešću i marljivošću.

Sudska služba :

Pri svakom štabu puka postoji ratni sud. Sud sačinjavaju Komandant puka, njegov pomoćnik i jedan borac, koji se za ovako suđenje određuje.

Ovaj sud za razne neprijatelje izriče jedino smrtnu kaznu.

Sve teže slučajeve i krivce, koji nemaju dovoljno dokaznog materijala, ovaj sud upućuje štabu divizije na suđenje.

Za svaku smrtnu kaznu mora se sačiniti odgovarajući zapisnik u dva primerka, pa se jedan primerak šalje štabu divizije, a drugi ostaje za arhivu štaba puka.

Sud pri štabu puka niukojem slučaju nema pravo da izriče smrtnu kaznu nad članom organizacije Dinarske divizije, nego ovake krivce upućuje na suđenje, sa dokaznim materijalom, štabu divizije. U toku borbe knt puka ima prava streljanja.

Disciplinske kazne:

Za sve istupe manjega značaja predviđaju se disciplinske kazne.

Disciplinske kazne predviđaju popravne mere i zatvor.

Nadležnost kažnjavanja je po ovoj skali :

Položaj starešine	zatvor	dežurstvo	straža
vodnik	—	1	1
komandir	5	5	5
knt bataljona	12	12	12
knt puka	15	15	15
knt divizije	30	30	30

Za sva vojna lica nadležnost kažnjavanja je po uredbi o vojnoj disciplini i VKZ.

6) PROPAGANDA

U svrhu vođenja propagande formiraće se pri štabu divizije osek za propagandu. U ovom oteku imaju se pribirati svi potrebni podaci, koji dolaze u obzir za vođenje kako ofanzivne tako i defanzivne propagande. U svrhu ovoga svi komandanti pukova dužni su, da sve podatke, koji bi bili korisni za vođenje propagande dostavljaju oteku za propagandu.

Radi uspešne propagande predviđaju se sledeće mere:

— Jednom nedeljno ima izlaziti list štaba divizije »Srbadija« i besplatno se rasturati po narodu. Ovaj list ima da bude nosilac nacionalnih misli i tumač srpskih težnji. U njemu se imaju izneti i zaključci o nedeljnim operacijama na frontovima, kao i druge važnije vesti i saopštenja;

— Svaki dan slaće se u narod letak o radio vestima sa potrebnim komentarima ;

— Kad god se ukaže potreba i prilika imaju se u narodu rasturati propagandni letci.

Za uspesno obavljanje prednjih poslova pri štabu divizije mora se nabaviti jedan prijemni Skumulatorski radio-aparat.

Pri vođenju propagande mora se biti neumoran, raditi i danju i noću, no sa takim prilikom da ona bude uvek na dostojnoj visini.

7)

ODRŽAVANJE VEZA

Moraju se uspostaviti unutrašnje i spoljne veze.

Unutrašnje veze:

Unutrašnjim vezama treba razumeti one veze koje spajaju divizijski obaveštajni centar sa komandantima pukova, kao i unutrašnja veza u samome puku.

O sredstvima za vezu za sada se još ne može govoriti, jer se nema sa čime se raspolaže, ali je izvesno, da se još odmah može uspostaviti veza kuririma na relejni način i veza pomoću svetlosnih sredstava.

Međutim svu težnju treba obratiti na to da se ova veza usavrši tako, da svaki štab puka ima po jednu malu radio stanicu, kako bi sa štabom divizije mogao, da održava vezu.

Spoljne veze:

Pod spoljnim vezama treba razumeti one veze, koje štab divizije ima da održava sa Ministrom vojske i sa našom vladom.

U ovu svrhu potrebno je, da štab divizije ima jednu moćnu primo-predajnu radio stanicu, pomoću koje je i najpouzdanija veza.

Radi izvršenja ovoga potrebno je, da pouzdani kuriri odu do Ministra vojske, kako bi on dao potrebne naloge, da se radio stanica i druga sredstva bace na izabrane prostorije vazдушnim putem.

8) ŠIFRA

Za unutrašnji i spoljni saobraćaj ustrojice se potrebna šifra brigom đeneralštaiba štaba Dinarske divizije, koje će se povremeno menjati, a za unutrašnji saobraćaj (od divizije do pukova) dodeliće se odgovarajuće šifre i komandantima pukova, koje će u štabu puka voditi pomoćnik.

9) DELOVODSTVO

U štabu divizije:

U štabu divizije, a u đenerailštabnom oteku ima se voditi:

- a) Operaciski delovodnik ; i
- b) Operaciski dnevnik, koji će služiti kao građa za istoriju ove divizije.

U štabu puka:

Ima se voditi samo delovodnik, s tim, što jedared nedeljno imaju svi pukovi da dostavljaju izveštaje potrebne za operaciski dnevnik divizije, a posle operacije odmah.

Na znanje:

Sva prepiska ima se svesti na najmanju i najnužniju meru, tako da u nekim slučajevima pri sastavljanju službenog akta nije potreban ceo tabak hartije, pa ni mastilo.

Svu prepisku treba upraviti ka širenju propagande, a nikako ka vršenju administracije.

Napomena :

1) Odašiljanje oficira:

Cim se uspostavi veza treba se vazduhoplovne i marinske oficire Srbe poslati podmornicom, tamo gde su potrebni nego ovde;

2) Pomoć iz i nos trānst va :

Pomoću kurira potrebno je odmah uhvatiti vezu sa Ministrom. Ovi kuriri treba da budu pouzdani ljudi sposobni da prenesu sve potrebne zahteve i da do tančina na licu mesta objasne situaciju Dinarske divizije, poznavajući sve okolnosti pod kojima živi i radi ova divizija.

Sem toga ovi kuriri moraju isporučiti zahtev, da se odmah vazdušnim putem pošalje pomoć Dinarskoj diviziji i to, kako u naoružanju, tako u radio-stanicama i novcu.

Ovaj elaborat izrađen je u Mostaru u vremenu od 8—12. marta 1942. godine od strane dole označenih lica:

- 1) Đeneralštabni major
Borivoje S. Radulović
- 2) Đeneralštabni kapetan I klase
Radovan S. Ivanišević
- 3) Vazduhoplovni kapetan II Mase,
Milo Rakočević

Pregledao i odobrava

U S p l i t u

Na konferenciji Komandanata pukova Dinarske divizije, pod predsedništvom zastupnika Komandanta Dinarske divizije popa Momčila Đujića koja je održana dana ..... 1942. godine u s..... mi dolepotpisani proučili smo u potankosti sve odredbe ovog elaborata i sa istima se u svemu složili, te izjavljujemo da ćemo odredbe ovog elaborata smatrati kao zakon i svetinju, svesni da je ovo jedini put i način da se zaštititi od propasti i konačnog uništenja Srpski narod ovog kraja, a istovremeno da je ovakav način borbe najbolja garancija za ujedinjenje Srba, mi garantujemo svojom čašću da ćemo raditi u duhu ovog elaborata, smatrajući kao jedinog vođu Srpske vojnočetničke organizacije Ministra rata Dražu Mihajlovića, divizijskog đenerala.

U ovom pogledu spremni smo da izvršavamo sva naređenja, koja bude izdavao Komandant Dinarske divizije, kojeg narod izabere, a Ukazom potvrdi Ministar vojske general Mihajlović.

PRISUTNI :

- 1) Zastupn. k-ta Dinarske divizije i Komandant puka -Petra Mrkocića«
— Sveštenik Momčilo Đujić:

- 2) Komandant pešad. puka -Onisima Popovića« Paja Popović, veleposednik :

- 3) Komandant pešad. puka »-Gavrila Principa« Brana Bogunović, lugar:

- 4) Komandant pešad. puka »-Kralja Petra II« Paja Omčikus, posednik :

- 5) Komandant pešad. puka »Kralja Aleksandra I« Mane Rokvić, mehaničar:

**Formacijski sastav
štaba Dinarske divizije**

Prilog br.1

POLOŽAJ KOJI SE PREDVIĐA		C i n				N a o r u ž a n j e								Z A D A T A K	
		Vojvoda	Viših oficira	Nižih oficira	Podoficira	Boraca	Puška	Puško mitraljeza	Mitraljeza	Bombi	Pištolja	Signalnih pištolja	Bacača plamena		Bacača mina
S T A B	Komandant	1								1					
	Načelnik štaba	1*)								2	1			*) Đeneralštabni oiicir ili oficir sa višom spremam.	
	ĐENERALŠTAB	Sef — đeneralštabni oficir ili sa viš. spr.		1							2	1	1		Vodi sve poslove oko organizacije i formacije, izvidanja i obezbeđenja; projektuje i predlaže operacije. Stara se o snabdevanju novcem, hranom i ubojnom opremom (oružjem i municijom), komanduje obaveštajnim odeljenjem i streljačkim vodom. Ručuje šifrom.
		Oficira za int. posi.		1	1	2	4				8	2			
		Na službi		3 ¹⁾	22)			5			10	5			
		Za ordonanske poslov.				1	10	11			22	1			
	Obaveš. otdsek	Sef		1				1			2	1			Po uputstvima načelnika štaba ili zamenika vodi ofanzivnu i defanzivnu obaveštajnu službu.
		Na službi		1	1			2			4	2			
	Odsjek za prop.	Sef		1				1			2	1			Radi sve poslove iz delokruga propagande; izdaje saopštenja, nedeljni list i bilten.
		Na službi				1	1	2			4	2			
strelj. vod	Vodnik — oficir		1	6			7			14	7			Obezbeđuje štab divizije i neposredno je potčinjen šefu đeneralštaba.	
	Strelaca — redova					50	40	4	2	100	6	2	2		

¹⁾ Od ovih 1 daktilograf sa mašinom, a ostali za ordonainsku službu.

²⁾ 1 radiotelegrafist, 1 daktilograf

SASTAV OBAVEŠTAJNOG CENTRA

Prilog br.2

Redni broj	NAIMENOVANJE	Čin		Naoružanje						Oprema			ZADATAK	
		Nižih oficira	Podoficira	Boraca	Pušaka	Puš. mitraljeza	Mitraljeza	Pištolja	Bombi	Radio stanica	Telefona	Šatorskih krila		Signal, pištolja
1	Šef	1			1			1	2	1*)	2**)	2	1	
2	Na službi	1	2		3			3	6			3		Služi kao centar gde se stiču svi izveštaji od strane potčinjenih i odakle se razasilju svi izveštaji, naređenja letci i drugo
3	Za ordonansku službu			4	4			4	8			4		
4	Za stražu		1	18	17	2		3	38			19		
SVEGA:		2	3	22	25	2		11	56	1	2	28	1	

*) Primo-predajna

) **Za vezu sa štapom

FORMACIJSKI SASTAV JEDINICA

Prilog br.3

I Red. broj	NAIMENOVANJE	Brojno stanje				Naime novanje					ZADATAK	
		Četnički vojvoda	Oficira	Podoficira	Boraca	Pušaka	Puško mitraljeza	Mitraljeza	Bombi	Bacača bombi		Pištolja
1	Štab puka	Komandant	1						2		1	*) Po izboru.
		Pomoćnik komandanta		1*)					2		1	
		Adutant		1*)		1			2		1	
■ 1	Na službi		2	10	12			24		2		
2	Leteći odred	Slabiji	1		7	8			16		1	Izviđanje i ofo ezbedenje, propaganda i drugi specijalni zadaci.
		Jači	1	1	15	17			34		2	
3	Streljački vod	1	2	25	21	2	2	56	1	8	1	Element borbe i prihvata
4	Streljačka četa	4	8	80	80	6	6	184	4	28	2	Snaga zia udar — formirana, i upotrebljava se po potrebi
5	Glavnina							Po potrebi				Služi kao element za održavanje reda i mira po selima i za obrađivanje zemljišta. Sastoji se iz dosadašnjih bataljona, četa i vodova.

BROJ 551

NAREĐENJE MOMČILA ĐUJIĆA OD 24. OŽUJKA 1942. KOMANDIRIMA CETA PUKA »PETRA MRKONJIĆA« ZA MOBILIZACIJU BORACA I POJAČANU BUDNOST¹

STAB ČETNIČKOG PUKA
-PETRA MRKONJIĆA«
24. malata 1942. godine
u Dinari

Komandiru čete.....

U vezi nastale situacije izvršite hitno mobilizaciju svih boraca vaše čete i sprečite svaki ulazak partizana u vaše selo koji nastoje da sva Srpska sela bace u požar i pod vatru Talijanske artiljerije. Naređuje se komandiru da kod sebe u svakom momentu ima u pripravnosti 25 boraca sa puško mitraljezom koji će stajati u pripravnosti do daljnjeg naređenja pod komandom komandira čete. Ovo svatiti ozbiljno i hitno po sigurnom kuriru izvestiti ovaj puk.

Komandir čete neka skrene pažnju svim borcima na ozbiljnosti situacije jer je ovo borba za Srbina biti ili ne biti. Svi znamo ko su oni koji hoće da nam nametnu borbu da su to dojučerašnje ustaše i propale manje grupe Srpskih izroda. Skrenite pažnju narodu na posledioe kako je zadesilo Malu Popinu te još mnoga Srpska mjesta u Lici i Bosni.

Ovo će da se desi i po našim selima u najkraćem roku ako želimo da svane pre zore. Skrenite pažnju da među komunistima ima većina Hrvata i Muslimana koji su do juče klali i bacah u jame te sada nastoje da dotuku ono što prije nisu mogli. To je želja hrvatske države jer se još nigde ne vodi borba u Hrvatskim mestima i oni se smeju kad vide kako Srbi ginu.

Ovo naređenje odmah privesti u delo i po njemu postupiti.

Hapsite sve one koji žele uvući u propast vaše selo.

K o m a n d a n t :
Momčilo Đujić v. r.

PISMO VOJVODE ILIJE TRIFUNOVIĆA-BIRCANINA OD 9. SVIBNJA
1942. DRAŽI MIHAILOVIĆU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI
U BOSNI, HERCEGOVINI, CRNOJ GORI, LICI I DALMACIJI¹

Odgovoreno 9. V. 1942. g.

Dragi brate,

Ako bih Vas oslovio onim zvaničnim »Gospodine ministre ili Gospodine Generale« čini mi se da ne bi izrazio sve poštovanje i divljenje koje osećam za Vas i za Vaše ispolinsko delo u službi Kralja i Otažbine.

S toga Vas oslovljavam ovako prisno» narodski uveren da će i Vama to biti milije.

A sad da pređem na stvar.

Pre svega izveštavam Vas da sam sa radosnim uzbuđenjem pročitao Vaše pismo i punomoćije za rad, koje mi je moj kurir g. Kovačević pre izvesnog vremena doneo. Možete biti uvereni da ću ja uložiti i poslednji atom snage da se naša mučenička Otažfina što pre oslobodi svih onih paklenih sila, koja skrnave njene svagdanje svetinje i ideale.

Međutim prilike za rad ovamo ne samo da nisu povoljne, nego su čak veoma nepovoljne.

Talas marksističkog socijalizma pod firmom komunizma ili socijalne demokratije zahvatio je široke narodne slojeve Bosne, Hercegovine, Crne Gore, Like i Dalmacije. Političko i duhovno vodstvo Komunističke partije Jugoslavije, vestom propagandom, a naročito terorom i zločinima u masu uspelo je: da narod ovih krajeva zavede na duhovnu strampticu, da mu tragično pomrači vidike, dovodeći ga u suton one legendarne vidoovitosti, koja je uvek predstavljala rasnu odliku našeg naroda. Rezultat ovakvog njihova rada poznat Vam je: dvostruko robstvo i tiranija od strane okupatora i crvenih, snošenje teških udaraca i nanošenje ogromnih gubitaka, a iznad svega pojavila se i strašna vizija gladi u ovim inače pasivnim krajevima.

Pa ipak u poslednjem dvanaestom času narod kao da se trgao i počeo da se vraća; od internacionalizma — nacionalizmu, od ateizma i bezboštva — etici i veri, od razibuktalog nemorala i strasti ka porodici i moralu, od kolektivizma ka slobodi i individualizmu, dakle našoj vekovnoj tradiciji: svemu onom što je predstavljalo žarište i ideje vodilje nacionalne svesti i misli

U Lici i Sev. Dalmaciji narod je ustao pod oružje još u doba ustaškog terora. Ta akcija dovela je postepeno do obrazovanja Dinarske divizije.² Međutim dosta slabo je izvedena organizacija u vojničkom smislu, zbog čega sam preduzeo niz mera da obrazujem jedinice dobro komandovane i međusobno povezane. Oskudica u naoružanju, hrani i ostalim sredstvima zadaje mi velike poteškoće.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg. br. 11/1-1, k. 157.

² Vidi dok. br. 550.

U Bosni situacija za sada je nejasna. Manji delovi četnika i partizana još uvek saraduju, dok se organizovani partizanski odredi sa planom i sistematski bore protiv Dangića. Izgleda da partizane pomažu u ovome ustaške vlasti (izviđaju avijacijom na račun partizana i kroz svoje linije propuštaju partizane radi napada na četnike).

U Hercegovini postoje za sada dve grupe četnika: u reonu Nevesinja (oko 250 boraca) pod komandom Petra Samardžića i u reonu Gackog (Okolo 600 boraca) pod komandom popa Perišića. Na ostaloj teritoriji (sem italijanskim garnizonima) suvereni gospodari situacije su komunisti.

Prema podacima sa kojima raspolazem, o čemu ste i Vi uostalom već obavesteni, u Crnoj Gori stanje je počelo da se popravlja. Uzbudeni mnogim zločinima Crnogorci su se okupili oko ljudi kojima veruju i pregli da spasu nacionalni obraz Crne Gore i da njen nacionalni lik vrata u prvobitno stanje. Međutim jedna stvar me ipak brine. Ne mogu još da verujem u pun uspeh nacionalnih Crnogoraca zbog jednog čudnog paradoksa. Taj paradoks se sastoji u činjenici da potrebu nacionalnog okupljanja propagira kroz svoje stupce list crnogorskih separatista »-Glas Crnogorca«, koji ujedno veliča i pobeđe osovinskih sila. Mislim da bi bilo dobro da Vi najglavnijeg među Crnogorcima, kome ste već ranije pisali, skrenete još jedared pažnju na potrebu krajnje obazrivosti i nepoverenja prema tim separatističkim nastrojenim Crnogorcima.

U Splitu, celoj Dahnaciji, pa i Hrvatskoj a naročito u ovom glavnom mestu na Primorju kao da je 95% komunista, ah ne iz ubeđenja, već iz straha od komunističkog terora i ukorenjenog verovanja da Italijani nisu u stanju da ih od tog terora zaštite. Ovo u mnogome otežava moj posao, ali se ipak nadam da ću nešto učiniti.

Najzad desio mi je se jedan veoma teški maler, koji je još više otežao moju misiju. O tome će Vam g. Kovačević usmeno referisati, kao uostalom i o mnogim drugim stvarima, koje iz puno razloga nisam našao za oportuno stavljati na hartiju.

Od neprocenjive je važnosti da znate mišljenje ovdašnjeg naroda, specijalno Srba iz svih krajeva o kojima je reč, o shvatanju situacije u odnosu na Italijane. Opšte je mišljenje u narodu da protiv njih ne treba otpočinjati borbu, jer bi u tom slučaju, kako narod misli, Ustaše došli u mogućnost da se ponovo late svog krvavog posla i da istrebe Srbe do kraja. Četnici, kako bar meni izgleda, dokle uvažavaju i dele i sami ovo mišljenje, što je uostalom i logično. Međutim, komunisti, koji žele pobeđu Rusije, pa ma Srba i ne bilo, ovo gledište naroda iskorišćuju u propagandističke svrhe, optužujući i narod i četnike da su u dosluhu sa Italijanima. Potrebno mi je radi lične orijentacije da saznam kako Vi gledate na ovo pitanje t. j. trebali i do koje mere uvažavati ovo mišljenje naroda, sa gledišta opštih interesa.

Podatke o jačini, kretanju i eventualnim namerama italijanskih trupa, kao uostalom i druge neke detalje, šalje Vam u svom izveštaju rnoj prijatelj Dobrosav Jevđević, koji je po mom nalogu tom pitanju bio posvetio svu svoju pažnju. Nema sumnje da su sadanje prilike stavile na probu više nego ikad u našoj teškoj ali slavnoj prošlosti, ne

samo našu životnu snagu i mudrost, već naročito naš istoriski smisao za realno određivanje i učvršćivanje naše budućnosti.

Srpski narod, a uz njega i jugoslavenski orijentisani Hrvati i Slovenci, koji veruju u državotvorni smisao Srba, ne može iščeznuti u ovoj prvoj svetskoj kataklizmi. Jer nasuprot sadašnjoj pome tenesti duhova u našem narodu, ja ipak tvrdo vetrujem i u Boga se uzdam da će taj narod umeti ubrzo da preboli tu opasnu krizu i produži svoj časni put do kraja.

Mi smo, dragi brate, više puta do sada gubili svoju državu. Ali njen prestanak kao organizacije nije nikad ujedno značavo i prekid borbe sa neprijateljem. Srbi su i dalje kroz džeferdare hajdučke i uskočke pružali svetu nesumnjiv dokaz da su sposobni za samostalan državni život. Tu našu slavnu tradiciju, Vi ste, dragi brate, legendarno osvežiii. Neka Vas zato čuva Bog i neka puške Vaših četnika i vojnika vazda ubojito pucaju.

Vaš odani
I. Trifunović³

PS. Teško obnevideo zbog jednog slučaja o kome će Vam govoriti g. Kovačević, nisam mogao Mčno da Vam napišem pismo, već sam ja izdiktirao svome prijatelju i saradniku g. Radovanu Ivaniševiću general tabnom kapetanu, koji će biti načelnik štaba Dinarske četničke divizije.

³ Ilija Trifunović-Blrfianin

BROJ 553

NAREĐENJE MOMČILA ĐUJIČA OD 10. LIPNJA 1942. KOMANDAN-
TIMA PUKOVA »KRALJ ALEKSANDAR« I »GAVRILO PRINCIP« ZA
OPERACIJE NA PRAVCIMA BOS. GRAHOVO—LIVNO
I GRAHOVO—GLAMOČ

GORSKI STAB
DINARSKÉ ČETNIČKE DIVIZIJE
Str. Pov. O. Br. si.
10. VI 1942.
Dinara

KOMANDANTU PUKA »Kralja Aleksandra« i »Gavrila Principa«

B. G r a h o v o

Naše operacije širokih razmera na pravcu Grahovo—Livno, Grahovo—Glamoč počinju 12. juna 1942. godine u 10 sati posle podne.² Za ovu akciju pripremio sam 800 naših ljudi naoružanih i 200 nenaoružanih sa 20 komada automatskog oružja. Biće nam stavljeno na raspoloženje suva hrana za 4 dana za sve ljudstvo, 40.000 metaka i 800 komada bomba. Osim toga sa nama zajedno u akciji učestvovali će 500 Talijanskih vojnika sa topovima, bacačima mina, teškim mitraljezima i avijacijom. Plan je razrađen u detalje i dodeljena je svakom svoja uloga. U Ovaj plan uključeno je i ljudstvo vašeg puka. Radi toga vam se naređuje da ovaj akt zadržite kao najveću tajnu za sebe i svoje pomoćnike oficire. Sve vaše ljudstvo ima da bude spremljeno i mobilisano za ovu akciju do 12 juna 1942. godine u 6 sati posle podne pod Obljajem de će biti razdeljena hrana i municija. Iste večeri počće operacije. Potrebno je da u ovim operacijama učestvujete lično i Komandant sa ostalim pomoćnim osobljem.

Na znanje i izvršenje.

Napred za narod, kralja i otadžbinu.

Po zapovesti komandanta
divizije — pomoćnik,
M. Đujić v. r.

² Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg. br. 8/2, k. 15.
Vidi dok. br. 126, napomena 5; dok. br. 147, napomena 22 i 23 i dok. br. 544, napomena 2

BROJ 554

IZVJEŠTAJ ŠTABA DINARSKE ČETNIČKE DIVIZIJE ZA LIPANJ 1942.
O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U KNINSKOJ KRAJINI¹

IZVESTAJ ŠTABA DINARSKE ČETNIČKE DIVIZIJE
ZA JUNI 1942. GOD.

Prvih dana meseca juna nije bilo značajnijih borbi. U koliko su vođene uglavnom imaju lokalno obeležje. Međutim, sve naše sile bile su usmjerene u sprovođenju vojno-političkih organizacija u raznim mestima. Narod uviđa odakle mu opasnost preti, počinje da shvata veličinu vojno-četničkih podviga i hrli da potpomogne borbu srpskih vojnih četnika — jedinih svojih patriotskih spasilaca i jedinih istinskih predstavnika zdravog narodnog duha. On je već na svojoj grbači osetio »Oslobodilački« karakter partizanske borbe i nema više sile koja bi sprečila dolazak pravедne narodne odmazde ovima izrodima i odrodima, pljačkašima i razbojnicima. Otuda vojno-četnički redovi rastu iz dana u dan, vojno četničke organizacije se sprovode po svima srpskim mestima.

Naporedno sa sprovođenjem vojno-četničkih organizacija pripreman je teren za razvijanje novih vojnih operacija.

Na dan 13 juna o. g. na Grahovu pod planinom Obijaj su se sastali vojno-četnički odredi pifkova Petra Mrkonjića, Kralja Aleksandra, Gavrila Principa i Kralja Petra II. U zoru 14. juna o. g. krenule su vojno-četničke snage sa Ob ljaga u pravcu sela : Peulje, Cmi Lug i Grgovce u borbenom poretku.² U nasilnom maršu izvršeno je blokiranje ovih sela i otpočela borba. Karakteristika borbe je na Peuljama interesantna. Naši odredi iz glavnine na juriš su upali u sredinu sela. Partizani pitražiče spas, u sramnom i kukavičkom begstvu. Bežali su glavom bez obzira. Vrata im behu tesna, te skakahu kroz prozor. U toj borbi je uhvaćena celokupna arhiva, pišaće mašine i razni kancelarijski materijal bataljona, komesara i diktatora Jole Marica. Zarobljeno je 7 živih partizana, a poginulo 15, naši odredi imali su 1 mrtvog i 3 ranjena.

Po završetku ovih operacija naši odredi izvršili su napad na selo Tičevo. Napad je izvršen po vojničkom planu, tako da su partizani bili potpuno iznenađeni tim našim vojno-četničkim pothvatom. Oni su bili ubeđeni da će četnici nastaviti svoje akcije u pravcu Glamoča; zato su i prikupili svoje snage na Tičevu sa namerom da udare prema Grahovu. Naša obaveštajna služba, otkrila je njihove planove i obavestila o tome vojno-četničko vodstvo. Po ovom obaveštanju vojni četnici su odmah krenuli da blokiraju malo i veliko Tičevo i selo Crnac. Po našem iznenadnom napadu partizani su bili strašno obezglavljeni i smeteni. Nisu se nadali da će biti izigrani njihovi planovi. Međutim pre njihove akcije došla je vojno-četnička akcija tako snažna i jaka da je konačno raspršila

¹ Original (tipkan na pišaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg br. 48/3-1, k. 151.

² Vidi dok. br. 126, napomena 5 i dok. br. 147, napomena 22 i 23.

partizanski san o najezi prema nacionalnom Grahovu. U ovoj borbi zarobljen je i pogubljen jedan srpski izrod koji pijunu na čast svoga naroda i udruži se sa propalim ustašama da natakne jaram na narod svoj. U ovoj borbi ranjen je čuveni komandant Ljubo Babić (u ruku i nogu). Posle ovoga poraza partizani su evakuisali Tičevo i sve ove krajeve. Po uspelim operacija sa donesenim plenom odredi su se vratili pod Obljaj gde su ostali na trodnevnom odmoru. U jelku naših najvećih operacija na dan 18 juna desio se je strašan događaj. Komandant puka Onisima Popovića Pajo Popović poginuo je u selu Biskupiji od partizanske ruke.³ I tu partizani otkriše svoje prave karte i pokazahu koliko im je na srcu želja da oslobode naš narod. Pokazahu koliko cene ove naše rodoljube i heroje. Pokojni Pajo Popović nastojao je svim svojim silama da bude u što većim odnosima sa partizanima i verovao je da će na taj način izbeći sudar. On je želeo da spase ona srpska ognjišta koja ustaše ne spališe. Ali partizanima ne beše do srpskih ognjišta; njima beše do pljačkanja i ubijanja, do revolucije i krvi. Dok je Pajo Popović bio živ to nisu mogli sprovesti u Kosovskoj krajini. Pajo Popović beše Srbin na prvom mestu interese srpstva on je na prvom mestu smatrao vrhovnim interesima kao i njegov veliki otac, koji pogibe od Austrijanaca za srpstvo i njegov dični brat koga ustaše ubiše također zbog srpstva, a srpstvo po svima partizanskim shvatanjima mora nestati, te tako i on kao veliki Srbin morade poginuti.

Po ubistvu Paje Popovića, pretila je opasnost da se partizani potpuno ne ugnezde u kninskoj i kosovskoj krajini i tako osakate i demorališu mimo i nacionalno stanovništvo ovoga kraja. Iza toga bi neminovno sledila kaznena ekspedicija okupatora. Situacija je bila veoma kritična. Narod kninske i kosovske krajine nalazio se je na ivici propasti.

Radi toga je na dan 20 juna o. g. jedan deo vojno-četničkih snaga Bosne i Like spustio se u Knin odaklen je odmah krenuo za selo Biškupiju. Po' dolasku u selo naši odredi imali su prvu borbu sa partizanima povrh sela Biškupije. U borbi je poginuo jedan partizan, dva su ranjena, a u naše 'je ruke pao jedan deo partizanske spireme kao i arhiva. Isto tako u ovoj borbi imali smo nekoliko zarobljenika koji su pušteni na slobodu jer behu zavedeni sinovi naroda.

U toku 21 juna o. g., u Biškupiji je izvršena svečana sahrana poginulog Paje Popovića. Na sahrani je učestvovalo mnoštvo naroda iz obližnjih sela i Biškupije. Mnogi su došli naročito za to da se uvere da je Pajo Popović zaista poginuo. Narod nije mogao verovati da je razbojnik Veljko Tica sa svojim banditima ustašama iz Šibenika i Splita i Vodica mogao da ubije onoga, koji im je kroz cijelo vreme zime tako rado ukazivao svoje gostoprinstvo. Vojno-četnički predstavnici održali su govore i ukazali put kojim treba da krene naš narod iz ove okoline. Povodom smrti komandanta Paje Popovića kažnjeni su izdajice David Bajić iz Biškupije, Hrnjaik Ilija iz Orlića, a ista sudbina čeka Petra Mijakovca iz Markovca.

Posle sahrane vojno-četnici su krenuli u selo Vrbnik gde su izvršili smotru i dali direktive za budući rad ove čete.

22. juna o. g. izjutra u 6 časova sa Vrbnika sišli su vojno-četnički odredi i prvi put promarširali sa četničkom zastavom kroz Knin pjevajući nacionalne pesme i otišli za selo Padane. U Padanima su izvršili smotru bukovičkog vojno-četničkog odreda, održali prigodne govore. Po svršenom poslu u Padanima vojno-četnici su krenuli u Mokro Polje, i u ovom selu održan je veliki zbor naroda, uvedena organizacija i sve opremljeno za budući rad.

Na dan 23 juna o. g. naši odredi krenuli su za selo Očestovo gde su također održali zbor i uveli vojno-četničku organizaciju. Po završenom konferisanju vojno-četnici su produžili za selo Polaču. Po dolasku u ovo selo primili su borbu sa partizanima, ova je borba bila laka. Na polju borbe ostao je ranjen jedan četnik i 10 mrtvih partizana. Po tom su se naši odredi vratili u logor Topolje na odmor.

Po prikupljenim podacima izveden je plan za uništenje prvog i drugog partizanskog bataljona na Kozjaku!¹ Na dan 25. juna o. g. krenuli su naši borci u ranu zoru da svojim herojskim delima ispisu još jednu stranicu slavne srpske istorije. Zaista 25. juni o. g. jedan je od velikih dana za sve vojne-četnike. Taj dan je najlepše ogledalo srpsko vojno-četničke snage. On je simbol vojno-četničke ljubavi i odanosti prema otadžbini. On je vrhunac samopregora i požrtvovanja. On je pokazao koliko oduševljenje prati vojno četnike u njihovim svetim borbama.

Još pre nego je sunce ogranulo izvršeno je blokiranje partizanskih snaga (oko 650 partizana) sa svih strana. Od Kosova su nastupile kosovske čete; od Polače Bosansko-Lički. Vrhove Kozjaka u nastupnom maršu zauzeo je kombinovani odred Bosanaca i Ličana pod komandom vojvode Mane Rokvića. Tada je počela strašna i krvava borba, naši Bosanci i Ličani su iz bližine od 10 metara bacali bombe na partizane, koji su izletali iz svojih kamenih pećina i padali mrtvi pod udarcima naših mitraljeza, pušaka i bombi. Otpor očajnika bio je ludački. Njihovi krici »Mate, Ive i Joso bižimo' pobiše nas Srbi« i ukoliko bi išli napred bili su slomljeni o junačke grudi srbinove. Ovi izrađeni dalmatinski komunisti koji su živu glavu izneli iz ovoga pakla, ostaviće partizanske redove i pobeći u neko dalmatinsko-hrvatsko selo da se sakriju. Četnici naši heroji, koji su već godinu dana u krvavim borbama pričaju, da do danas ovakovu bitku nisu imali. Borba je počela u 9 časova izjutra i trajala je do 9 časova u večer. Partizanski redovi su potpuno razbijeni i imali su 215 mrtvih kao i 2 drugarice partizanke studentkinje [...] Naši gubici su mrtvih vojno-četnika 11, ranjenih 8. U ovoj borbi poginuo je i politički komesar Dalmacije glavni komandant Ante Petica (junak iz Splita).⁵ Vredno je spomenuti i nekog Lorkovića⁶ iz Pobreća. U njegovoj legitimaciji nađena je uspomena na svetu misu sa krunicom. Zašto ju je nosio? Zar zato što ne veruje u Boga. Nisu li Lorkovići poznato ustaško koleno. Zarobljenik Nikola Marjanović iz Komize priznao je da je

³ Vidi dok. br. 129, 131, 133, 135 i 140.

⁴ Borbe su vođene protiv jedinica Srednjodalmatinskog

NOP odreda. Vidi dok. br.

147. napomena 14 i dok. br. 557.

* i ⁶ Srednjodalmatinski NOP odred je imao 15 poginulih boraca. Tom prigodom nije poginuo nijedan borac ili rukovodilac sa imenom Petića i Lorković kao nijedna partizanka. (Arhiv VII, arhiva NOB, reg. br. 25—9/II, k. 1603.)

ustaša i pričaio je kako imaju naređenje da se kriju po srpskim selima kako bi ih posle okupator uništio. U idućem našem izveštaju iznećemo imena ostali zarobljenih i pobijenih bandita. Vojno-četnici sela Polače sahranili su poginule četnike u podnožju Kozjaka da bi za većma vremena ostala uspomena uništenja partizana u Dalmaciji — na grobovima poginulih četnika položeno je cveće Srba seljaka.

Na Vidov-dan 28. juna o. g. bila je svečana proslava vojno-četnika na istoriskom Dalmatinskom Kosovu kod svete crkve Lazarice. Na ovoj smotri bilo je 5.000 naoružanih boraca četnika i oko 10.000 Srba iz okolice. Lica svih učesnika blistala su od oduševljenja i radosti. Naši četnici su plakali videći ovoliko masu, jer se uveriše da još među nama živi duh Kosova i Lazara. Još ima Srba koji ostaše verni odluci čestitoga kneza za nebesko carstvo, koji idu stopama kosovskih vitezova uvereni da će jedino tako stvoriti novu, lepšu i snažniju otadžbinu. Na ovome velikom narodnom zboru naše vojvode održali su svečane govore što je masa sa velikim zadovoljstvom primila.

29. i 30. juna o. g. svi naši odredi imali su odmor u Topolju, a zatim su krenuli u pravcu Obljaja za dalji rad i operacije. Jedan deo snaga se još zadržao sa kosovskim grupama uzeo je učešća na borbi u Promini. Naši kombinovani odredi su u toj borbi zarobili 10 živih partizana i 10 ubili. Ovi partizani su većinom iz Šibenika i Vodica a ima i nekoliko naših zavedenih sinova iz Bukovice. Među njima je uhvaćen i čuveni sakupljač novca i namirnica za pljačkašku partizansku bandu »drug Nikola Vujasinović« iz Kistanja, Uhvaćeni su podaci o komandi i o osoblju po četama iz kojih se vidi ko sve popunjava Bukovičke partizanske redove. To su oni koji prošle godine prvi bacise puške ili prvi predaše ustašama puške da njima ubijaju srpski narod. Oni se nametnuše Bukovičkim seljacima za vođe. Ali čas oslobođenja je blizu i Bukovica će progovoriti. U ovoj borbi uhvaćen je ing. agronomije drug Ljuba Faust iz Zlarina koji se nametnu srbima za političkog komesara. Zalutali sinovi našeg naroda pušteni su na slobodu.

Vojno-četnički batalijon pod komandom majora Ljube iz Medaka stupio je u akciju na ovome sektoru. Vojni-četnici ovog odreda zauzeli su mesto Počitelj na juriš. Partizanima je zadat težak udarac. Izgubili su 17 mrtvih i 2 zarobljena. Vojno-četnici su izgubili jednog borca. Sutradan ovaj odred imao je veliku borbu. U ovoj borbi poginula su 3 partizana i 2 partizanke, a naši gubici su 1 poginuli borac. Po svršenom zadatku naši četnici su se vratili u Medak. Zahvaljujući spremnosti stručnog vodstva ovog bataljona u ovoj okolici zavedena je vojno-četnička organizacija sa potpunom vojničkom disciplinom.

Vojno četnički odred Gračac—Otrić ima svakodnevno sukobe sa partizanskim patrolama. U mesecu junu o. g. partizani u jačini od 150 ljudi pokušali su da se probiju kroz Velebit prema selu Krupi da bi izvršili svoj zadatak pljačke i zavođenje najglavnijih ljudi iz Krupe i okolnih sela. To je primetio samostalni odred Krupa, te pod vodstvom svoga komandira uputio se prema partizanima, a u međuvremenu je izvestio komandanta Gračansko-vojno četničkog odreda koji je sa svojim snagama došao u pomoć. Tu su opkolili partizane i zametnuli borbu te tom pri-

likom uihvaćem su 23 partizana na čelu sa čuvenim Stegnjajićem.⁷ Svi su bili streljani. Stegnjajić je zadržan, a po tom pušten na slobodu kao zalutali sin našeg naroda. Potom su partizani upali u Duboki Do na [...] u jačini od 150 ljudi, zadatak im je bio da opljačkaju sirotinjsko blago. Kao uvijek i •tom prilikom su na zverski način ubili jednog čobana od 13 godina. Zato je došao samostalni vod Vučije Polje koji pripada četi Dane Cicvare i odmah se uputio sa 20 ljudi i tu napao partizane sa dve strane i napravio čitavu paniku među njima. U ovoj borbi poginulo je 9 partizana i 13 ranjeno, zarobljen je jedan politički komesar pod imenom Dane [...] ,⁸ iz Šibenika i po saslušanju je streljan! Kao što se iz svega ovoga vidi srpski narod u punoj meri daje oduš'ka svojoj napaćenoj duši i priprema kroz vatru i oganj dolazak zore svoga nacionalnog vaskrsenja.

Napravili smo kratak pregled događaja kroz zadnja [.. .]⁹

BROJ 555

ZAPISNIK SA PRVE SKUPŠTINE ŽENSKA ČETNIČKE AKCIJE U KNINU
ODRŽANE 8. SRPNJA 1942. GODINE¹

Z A P I S N I K

prve skupštine ženske četničke akcije u Kninu koja se održala dana 8 jula 1942. god. u prostorijama gradskog kina.

Ovoj skupštini prisustvovao je i vođa četnika Momčilo Đujić koji je jednim govorom uputio na rad srpske žene i djevojke, istaknuvši da je potrebna četnicima-borecima i ženska pomoć u njihovoj borbi za oslobođenje. Ta bi se pomoć sastojala u negovanju ranjenika i spremanju i šivanju odjeće za četnike. Osim njega prisustvovalo je još i nekoliko istaknutih četnika koji :su takođe zaželeli da ovaj rad bude uspešan.

Za predsednicu izabrana je po jednoglasnoj želji svih članica gospođa Vu kosa va Boglić koja se i u doba mira isticala u svome ženskom radu. Za sekretara je izabrana gosp. Milka Sinofoad, a za pomoćnicu sekretara Gospođica Smilja Govedarica. Za blagajnicu izabrane su g. g. Ksenija Seat i Jelka Romić. Gospođa Danica Vojvodić izabrana je da nadgleda rad blagajnica.

⁷ Odnosi se na Prvu Četu bataljona »Bude Borjan«. Vidi dok. br. 86, napomena 27 i dok. br. 117 i 556.

⁸ Dane Rončević, politički komesar Prve čete bataljona »Bude Borjan«.

⁹ Kraj dokumenta nedostaje.

* Original (rukopis, emilom, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg. br. 1/7-1, k. 160.

Članice su podijeljene u 2 sekcije: I sekcija bolničarke, II sekcija za šivenje. U prvu sekciju bolničarka javile su se 25 članica, a to su: Darinka Vujasinović, Radonić Rajna, Kasum Zlata, Maglav Božica, Nonković Desanka, Kordić Nevenka, Popović Sofija, Nonković Olga, Romanov Tatjana, Čenić Zora, Đukić Mirjana, Čolović Jovanka, Čekrlija Ljubinka, Bukalović Jovanka, Petiković Desa, Vujatović Neša, Rastović Radojka, Rastović Desanka, Bačko Jovanka, Jović Mira, Tonković Anuška, Marinčić Zorka, Pupovac Dragica, Čalović Slavka, Sant'ić Jovanka. Ova sekcija podijeljen je na 4 grupe. U prvoj grupi u koju spadaju prvih 6 članica nadzor će voditi gospođa Novaković Marija. U drugoj grupi u koju spadaju sledećih 6 vodiće nadzor g. Danica Vujatović. U trećoj grupi u koju spadaju sledećih 6 vodiće nadzor g. Dmitrović Siiša a u četvrtoj grupi u koju spadaju 7 posljednjih vodiće nadzor g. Glavić Draga.

U drugu sekciju za šivanje javile su se 30 članica, a to su: Kondić Branka, Popović Jelica, Manojlović Marica, Trnovski Vida, Širko Vjera, Jokić Zorka, Dragičević Marija, Petković Radojka, Bimar Mira, Ivaz Jovanka, Jokić Jelena, Keča Darinka, Radenović Stojanka, Radenović Nevenka, Keča Anđelka, Maković Danica, Čanak Sava, Čolaković Maša, Marjanović Darinka, Amanović Koviljka, Romić Mira, Novković Slavka, Đukić Dušanka, Gligorević Malina, Amanović Mira, Novaković Čedna, Vukojević Milica, Ličanin Novka, Vojvodić Ljubica, Vojvodić Zorka. I ova sekcija podijeljena je na 4 grupe. Nadzor će vršiti sledeće: Kondić Branka, Popović Jelica, Manojlović Marica, Trnovski Vida.

Za obavještanje javila se članica: Seat Neda.

Poslije ove podjele pretsjednica je odredila da se odmah otpočne sa radom čime su sve članice bile zadovoljne.

Sa ovim je skupština završena jer je dnevni red iscrpljen.

Sekretar:
Milka Sinobad v. r.

Predsjednica:
Vukosava S. Boglić v. r.

**IZVJEŠTAJ STEGNJAJIĆ MILORADA OD 10. SRPNJA 1942. KOMAN-
DANTU DINARSKOJ ČETNIČKOJ DIVIZIJE O PREGOVORIMA SA
ITALIJANSKIM VOJNIM VLASTIMA O OKUPACIJI DIJELA
SJEVERNE DALMACIJE¹**

STAGNJAJIĆ S. MILORAD
pešad. vodnik II klase
10. jula 1942. god.
Gračac

**Izveštaj o stanju pregovora sa
Italijanskom vlasti u okupiranoj
zoni seveme Dalmacije dostavlja**

K-tu Dinar. čet. Divizije

**3. jula tek. godine Prefekt Dalmacije uputio je svoj automobil po
mene da dođem u Zadar iradi pregovora u pogledu osnivanja nekih
takozvanih borbenih bandi po Srpskim selima u severnoj Dalmaciji.²**

U Zadar sam otišao na poverenje g. Miljuša Vase iz Obrovca i tamo se sastao sa Italijanskom delegacijom, koja se sastojala iz tri člana i to: pukovnika Mora Eugemija šefa vojnog kabineta Zadra, jednog Italijanskog kapetana i jednog poručnika.

Ova njihova delegacija stavila mi je sledeći zahtev:

1. Da se obrazuje jedan odred od 400 ljudi, koji bi po pozivu Italijanske vojne vlasti morao stupiti u borbu protivu partizana ma gde se oni pojavili u okupiranoj zoni seveme Dalmacije.

2. Da ovome odredu budem ja komandant s tim, da dobivam naređenja za svaki pokret od Italijanske vojne vlasti u pogledu upotrebe odreda i da odred bude na snabdevanju kod Italijanske vojne komande.

3. Da odred položi Zakletvu na vernost Italijanskom vladaocu i fašizmu.

4. Da odred nosi na kapama oznaku mrtvačku glavu sa nožem u zubima.

5. Da odred ne može biti u nikakvoj vezi sa našim četničkim odredima u Lici i drugim delovima naše nacionalne teritorije, već da se ima smatrati kao sastavni deo Italijanske oružane sile.

6. Da se meni zabrani svaki prelazak sadanje provizorne Italijanske granice na Zrmanji i drugim delovima, u protivnom ako istu predem da ću biti streljan ili ako me uhvate daću se smatrati kao dezterter.

7. Za formiranje odreda dat mi je rok od 10 dana — od 1. do 14. jula, s tim da odem u moja sela i da tražim pristanak naroda, a po ovome pitanju da im podnesem izvještaj.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. četn. 1-112.

² Stegnjajić je jedno vrijeme bio borac u Prvoj četi bataljona »Bude Borjan« i prigodom napada četnika na četu u Velebitu 12. svibnja 1942. godine predao se i doprineo zarobljavanju većeg broja partizana te čete. Zatim se stavio na raspolaganje Talijanima i pomogao im u formiranju Antikomunističke milicije na anektiranom teritoriju sjeverne Dalmacije. Vidi dok. br. 117, napomena 5 i dok. br. 161, napomena 8.

8. Skrenuta mi je pažnja da su se Hrvati već prijavili u Italijanske dobrovoljce i da su pristali na gornje uslove.

Po ovome pitanju nisam mogao samostalno doneti odluku te sam

7. ovoga meseca došao peške u Gračac sa namerom da dođem u vezu sa Četničkom Divizijom, a preko volje i znanja Italijanske vlasti. Po dolasku u Gračac nisam mogao produžiti put za Diviziju iz razloga što je pruga prema Kninu prekinuta na nekoliko mesta i voz nije radio, pa sam se morao vratiti nazad u Dalmaciju.

Po prednjem doneo sam samostalno sledeću odluku:

Da se ne prihvati ni jedna tačka prednjih I talijanskih zahteva iz razloga, što duboko zadiru u Srpske nacionalne interese i što se može predviđati revolucija između Srpskog i Hrvatskog naroda, a to ide sve na uštrb Srpskog naroda u ovim krajevima. — Na ovo sam već i narod pripremio da se prednji zahtevi ne usvoje iz opravdanih razloga. Italijanske okupatorske vlasti kako sam obavestjen, idu za tim da se izvede sukob između Srba i Hrvata i na taj način da se opravdano može vršiti uništavanje Srba u sevemo Dalmatinskim krajevima.

Ponovnim stupanjem u vezu sa Italijanskom vlašću p r i s t a ć u samo na ovo: da Srpska sela prime oružje i da sami seljaci garantuju za javni mir i red u svojim selima i da stupe eventualno u borbu protivu partizana ako se pojave u Srpskim selima, tj. da budu vlastima u pomoći, ali bez ikakvih obaveza koje se odnose na polaganje zakletve i drugog.

0 ovoane sam već narod obavestio ako ga bude pitala Italijanska vlast. Narod je moj predlog u potpunosti i bez izuzetaka prihvatio.

Molim komandanta da se odmah stupi u vezu sa Italijanskom vlasti u Zadiru i da se prednja stvar pravilno raspravi. U pogledu stupanja u vezu sa Italijanskim vlastima molim da se Italijanska vlast ne obavesti da sam ja sa Vama ma u kakvoj vezi ili dogovoru.

U vezi izveštaja moga Str. Pov. br. 1/42. g. izveštavam da je ubijen bandit i vođa partizana Bogovac Dušan u selu Kuli Atlagića od strane moga odreda, a bandit Pilja Stevan je ranjen. Za ostalima se traga sa patrolama moga odreda.

S molbom na znanje i nadležnost.

Dostavljeno:
K-tu I. čet. baze
U Medaku

Vodnik II. klase
Milorad Stegnjajić v. r.

BROJ 556a

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDANTA ZAPADNOBOSANSKIH,
LICKO-DALMATINSKIH I HERCEGOVAČKIH VOJNOČETNIČKIH
ODREDA OD 16. SRPNJA 1942. DRAŽI MIHAILOVIĆU O ČETNIČKIM
JEDINICAMA U HERCEGOVINI, DALMACIJI, LICI I ZAPADNOJ
BOSNI¹

S T A B
ZAPADNOBOSANSKIH, LICKODALMATINSKIH
I HERCEGOVAČKIH VOJNOČETNIČKIH
ODREDA
O. Br. 38
16. jula 1942. godine
G a c k o

GOSPODINU MINISTRU VOJSKE, MORNARICE I
VAZDUHOPLOVSTVA I KOMANDANTU ORUŽANIH
SNAGA U OTADŽBINI

Situacija vojnočetničkih odreda u pojedinim pokrajinama poverene
mi teritorije, sledeća je:

[...]

B. U SEVERNOJ DALMACIJI I DELU ZAPADNE BOSNE

Pod istim Okolnostima kao i u Hercegovini, najprije zbog ustaškog,
a potom komunističkog terora, narod ovog kraja preduzeo je ustanak
već početkom juna prošle godine. Duhovni vođa i komandant ustanika
je pop Momčilo Đujić, prvak seveme Dalmacije, inače čovek visokih
umnih i fizičkih sposobnosti.

Odmah po dolasku u Split počeo sam aktivno učestvovati u orga-
nizaciji i akcijama Đujićeve narodne vojske u težnji da tom pokretu
dam vojnički karakter. Već u januaru ove godine, pomoću aktivnih
oficira koje sam odaslao na teren, formirao je 5 četničkih pukova od
po dva bataljona i 2 četnička odreda, što je sve obrazovalo Dinarsku
četničku diviziju.

Komandanti pukova i odreda, *izuzev* popa Đujića i učitelja Drenovi-
vića² su ljudi iz naroda, bez školskih kvalifikacija, ali su se istakli svo-
jom hrabrošću, junaštvom i veštinom komandovanja u toku borbi protiv
Ustaša i partizana za vreme proteklih 14 meseci do te mere, da im se
zaista mora odati svako priznanje. Zbog ovoga sam ih potvrdio na nj i-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) U Arhivu VII, arhiva četnička, k. 157,
reg. br. 20/ (H-P-17).

² Uroš, učitelj, komandant bosanskog četničkog odreda »Kočić«.

³ Četničke jedinice u Dalmaciji, Lici i u zapadnoj Bosni nazivane su imenima po-
znatih ličnosti iz historije borbe srpskog naroda za slobodu. U ovom slučaju uzeto je
ime Petra I Karadorđevića, kralja Srbije od 1903. koji je kao Petar Mrkonjić koman-
dirao jednim ustaničkim odredom u bosansko-hercegovačkom ustanku 1875—78. Međutim,
iako su nosile nazive pukova, njihova jačina i sastav nisu odgovarali tom nazivu.

hovim položajima, unapređujući ih u čin četničkih vojvoda, s tim što sam im za pomoćnike postavio aktivne oficire.

Već u januaru, čim je obrazovana divizija, komandanti pukova i odreda, na zboru svih svojih starešina i boraca izabrali su me za komandanta divizije i uputili mi pretstavku da se primim ove dužnosti. Ja sam preko mojih oficira u stvari komandovao ovom divizijom pocev od njenog formiranja, ali sam se definitivno rešio da primim dužnost, tek kad sam od Vas zvanično naimenovan.

Jačina i sastav jedinica Dinarske četničke divizije, dislokacija i organizacija komandovanja izvedeni su na sledeći način:

— Komandant divizije je potpisati. Moj pomoćnik i zastupnik je peš. pukovnik g. Dimitrije Uzunčević, koji rukovodi sa operacijama na terenu uz pripomoć 14 aktivnih nižih oficira, ravnomerno raspoređenih po jedinicama. Načelnik štaba poverene mi komande je deneralštabni kapetan I klase g. Radovan Ivanišević. Moji neposredni saradnici su vazduhoplovni kapetan I klase g. Tomašević Mihajlo i artiljerijski kapetan I klase g. Kostić Mladen. Svi ovi oficiri su ljudi mog punog poverenja, moji stalni saradnici, koji su predano i najsavesnije izvršili poverene im zadatke, ne prezajući ni pred najvećim opasnostima.

— Četnički puk »Petra Mrkonjića«³ od 2 bataljona, sa ukupno 700 boraca, 6 mitraljeza, 12 puškomitraljeza i sa prosečno 90 metaka na pušku. Komandant puka je vojvoda Momčilo Đujić — sveštenik, sa sedištem u selu Strmici (22 km. severo od Knina).

— Četnički puk »Gavrila Principa« od 2 bataljona, sa ukupno 800 boraca, 4 mitraljeza, 8 puškomitraljeza i sa oko 70 metaka za svaku pušku. Komandant puka je vojvoda Brana Bogunović (po zanimanju lugar), sa sedištem u Bosanskom Grahovu.

— Četnički puk »Kralja Aleksandra« od 2 bataljona, sa ukupno 600 boraca, 2 mitraljeza i 6 puškomitraljeza i sa oko 80 metaka na svaku pušku. Komandant puka je vojvoda Mane Rokvić (po zanimanju mehačar) sa sedištem u Drvaru.

— Četnički puk »Kralja Petra II« od 2 bataljona, sa ukupno 500 boraca, 2 mitraljeza i 6 puškomitraljeza i sa oko 70 metaka na pušku. Komandant puka je vojvoda Mirko Marić (trgovac po zanimanju) sa sedištem u Srbu.

— Četnički puk »Onisima Popovića« sa 2 bataljona, sa ukupno 600 boraca, 2 mitraljeza i 6 puškomitraljeza i sa oko 70 metaka na pušku. Komandant puka bio je veleposednik Pajo Popović, sin poznatog prvaka ovog kraja pokojnog Onisima, koji je obešen od strane Austro-ugarskih vlasti zbog nacionalnog rada. Sedište puka je u s. Biskupiji na Kosovu Polju.

Komandant ovog odreda nije bio dorastao teškoj ulozi koju je vršio. Stalno se kolebao dali da pride uz partizane ili da ostane veran četničkim idealima, ne upuštajući se nikako u borbu protivu partizana. Zbog svoje neodlučnosti i lakomislenosti platio je glavom, jer su ga 18. juna

o. g. ubili partizani, čime su u neku ruku učinili uslugu četnicima, jer bi ga oni zbog takvog držanja nesumnjivo ubili. Ipak iz političkih raziloga naredio sam da se sahrani uz ' sve počasti, što je od strane četnika i učinjeno.

Za komandanta ovog puka odredio sam vojvodu Vlada Novakovića, nekadašnjeg Tankosićevog četnika.

— Vojnočetnički odred Drenovića od 2 bataljona, sa ukupno 1000 boraca, sa 8 mitraljeza, 22 puškomitraljeza i sa oko 100 metaka na pušku. Komandant odreda je vojvoda Uroš Drenović, učitelj, sa sedištem u Mrkonjić Gradu.

— Bukovički četnički odred od 1 bataljona, sa ukupno 200 boraca, 1 mitraljezom i 3 puškomitraljeza, sa prosečno 70 metaka na pušku. Zastupnik komandanta odreda je aktivni pešadijski kapetan II klase g. Marko Crljenica, sa sedištem u selu Padenima (zapadno od Knina). Komandant odreda bio je vojvoda Vlada Novaković, koji je posle pogibije Popovića određen za komandanta puka »Onisima Popovića«.

Obzirom na to da je na prostoriji: Bos. Petrovac—Ključ—Krupa na Vrbasu—Prijedor—Bos. Krupa—Bihać—Plitvička jezera—Otočac—Kosinj—Perušić—Udbina—Lapac—Petrovac, obrazovana Sovjetska socijalistička republika još pre 7 meseci i da partizani na tom prostoru raspolažu sa preko 12000 vrlo dobro naoružanih boraca, sa velikom rezervom u ljudstvu i hrani, ova divizija sa Ličkim četničkim odredima, koji operišu ulevo od nje, stoji pred izvanredno teškim zadacima. U poslednjim borbama protivu partizana zarobljena je puščana municija fabrikovana od strane partizana, inače vrlo dobrog kvaliteta. Sama »republika« organizovana je na sovjetski način, počev od sprovođenja kolektivizacije i kolhoza, do pojedinih prosvjetno-kulturnih ustanova. Stanovništvo tog područja trpi strahoviti teror i jedva čeka da se oslobodi ropstva. Međutim, samo oslobođanje ići će vrlo teško, jer se poslednjih dana na ovu prostoriju koncentrišu svi partizani razbijeni u Srbiji, Cmoj Gori i Hercegovini. Inače, u borbama koje je ova »republika« izdržala, već im je (divizija) nanela i znatne gubitke.

B. U LICI I ZAPADNOJ BOSNI

Ulevo od Dinarske četničke divizije, a u zoni: Sušak, Karlovac—Zagreb—r. Sava—r. Vrbas od Banje Luke, zatim: Banja Luka—Lapac—Gračac—Knin—Kistanje—r. Krka, operišu Lički četnički odredi, pod komandom generalštabnog potpukovnika g. Ilije Mihića.

Potpukovniku Mihiću, koji se nalazio kao ratni zarobljenik na Sušaku, ponudile su italijanske vlasti, da sa njima saraduju u borbi protiv komunista, želeći ga iskoristiti, pošto su saznali da je on vrlo popularan u Lici, odakle je inače i rodom. Potpukovnik je pristao na saradnju pod uslovom da na terenu nema vidljive veze sa italijanskim trupama i da može slobodno da radi u ime Kralja, našto su Italijani pristali. Odmah su mu dozvolili da pošalje jednog oficira na teren, radi prikupljanja podataka na licu mesta. Ovom oficiru Mihić je stavio u dužnost da po svaku cenu dođe u dodir samnom pošto je saznao od jednog oficira, koji je prolazeći kroz Sušak za internaciju saopštio potpukovniku Mihiću da se ja nalazim u Splitu.

Pre dva meseca primio sam Mihićevog delegata konjičkog kapetana I klase g. Davida Šoškića, kome sam uručio pismeno ovlaštenje, instrukcije za rad i 20000 lira, s tim da sve to preda potpukovniku g. Mihiću, što je ovaj izvršio sa uspehom. Pomenuto ovlaštenje dato potpukovniku Mihiću sadrži i klauzulu, da za potrebe četničkih odreda može uzimati novac, hranu i drugi materijal od bogatih ljudi na terenu, uz propisne priznanice — potvrde.

Potpukovniku g. Mihiću odobrio sam da može koristiti okupatora u cilju naoružanja i ishrane četnika do granica mogućnosti, pazeći da niukom slučaju ne oknji nacionalnu čast, dostojanstvo i ugled našeg naroda. Prema podacima sa kojima raspolazem, o ovom oficiru, smatram da će on biti u stanju da izvrši poverenu mu misiju.

Za sada potpukovnik Mihić i deneralštabni major Slavko Belajac,⁴ ostali su na Sušaku da bi izvukli iz ropstva što veći broj oficira i regularizirali pitanje naoružanja i ishrane četnika, a na teren su odaslali deneralštabnog majora g. Miloša Radojlovića,⁵ sa 10 aktivnih nižih oficira, sa zadatom, da stvore potrebne preduslove za Mihićev dolazak.

Major Radojlović je uspeo da objedini rad izvesnih manjih grupa četnika koji su od ranije dejstvovali u rejonu Gračaca, Medaka i Plitvičkih jezera i da udvostruči njihov broj tako, da sada raspolaze sa oko 1500 četnika, 4 bacača, 6 mitraljeza, 24 puškomitraljeza, sa prosečno 100 metaka na pušku i sa po 2 bombe na svakog borca. Kod njega se ne oseća nedostatak u oružju, municiji i hrani, ali se oseća nedostatak u borcima, jer se pred frontom ovih odreda nalazi pranenuta republika, koja je apsorbovala sve za vojsku sposobno ljudstvo, zbog čega se do ljudi dolazi samo uz krvave okršaje, pošto su na terenu gde se on nalazi Hrvati u svoje vrijeme poubijali gotovo sve Srbe.⁶ Preduzeo sam mere da se sa teritorije, koju drže četnički pukovi Dinarske divizije prebaci u Liku nekoliko stotina nenaoružanih četnika, pošto je inače ljudski rezervoar na području divizije ogroman (oko 20000 nenaoružanih četnika). Majoru Radojloviću poslao sam naknadno kao pripopomć 15000 lira.

⁴ Slavko Bjelajac (alias Milan Dekić)

⁵ Zločine nad srpskim stanovništvom vršile su ustaške jedinice a ne Hrvati.

⁶ Alias Mihajlo Jovanović

G. U DALMACIJI

Na organizaciji Jugoslavenske vojske duž primorja od Dubrovnika do Šibenika i na ostrvima duž naše obale, rade po mojim instrukcijama sledeći jugoslovenski oficiri, Hrvati: artiljerijski major g. Marin Stude, vazduhoplovni kapetan I klase g. Krešimir Baras, poručnik bojnog broda I klase Šušlić Branko, pešadijski kapetani II klase g. g. Vojimir Alfirević i Drago Laurić, i intendantski poručnik mornarice g. Mate Arnat.

Svi ovi oficiri, za vreme od kapitulacije do é mas pokazali su se dostojni časti oficira, ostajući verni zakletvi Kralju i Otadžbini, kao vrlo valjani i vredni službenici. Osećaju se više Srbi nego Hrvati, te sam im poverio ovu misiju duboko uveren da se neću razočarati.

Major Stude, kapetan Baras i poručnik Amat, imaju većim pregovorima, pored ovog zadatka, da pripreme komandante pojedinih jedinica hrvatske domobranske vojske, da se da tog momenta, kad to naredim, odmetnu u šumu sa svojim kompletnim jedinicama, kao jugoslovenska vojska, otvarajući odmah neprijateljstva protiv nemačkih, italijanskih, ustaških i komunističkih jedinica.

Na propagandi i organizaciji jugoslovenske vojske na ostrvima radi od ranije po mojim instrukcijama Dr. Juraj Amerić advokat sa Korčule, vrlo ugledan nacionalni radnik i veliki patriota.

Na delu Dalmacije koji je Italija već anektirala, a u reonu: Zadar—Obrovac—Benkovac—Kistanje—Skradin—Šibenik, radi se tajno na četničkoj organizaciji, u duhu instrukcija koje su u moje ime izdali na licu mesta pukovnik Uzunčević i kapetan Ivanišević.⁷ Tom akcijom koja za okupatora predstavlja samo dobro marskiranu borbu protivu komunista, a u suštini ima dlj ostvarenje nacionalnih ideja, rukovodi štab Dinarske četničke divizije, do dolaska potpukovnika Mihića na teren, a potom će se cela akcija potčiniti potpukovniku Mihiću, pošto i inače ova prostorija potpada pod zonu dejstva, koja je poverena potpukovniku Mihiću. Kao nacionalno-politički pretstavnici tog kraja i ljudi koji će se brinuti o zaštiti srpskog življa, naoružanju i ishrani, određeno je i to: narodni poslanik Stevo Rađenović⁸ iz Srba, dr. medicine g. Rajko Tauzović iz Skradina, školski nadzornik g. Vlado Korolija iz Kistanja i dr. prava advokat g. Desnica sa trgovcem g. Vašom Miljušem iz Obrovca.

Ma da nisam načelno za unapređivanje i odlikovanje starešina, vojnika i političkih prvaka, koji sada vrše dužnost, boreći se protivu neprijatelja Otadžbine, ipak smatram da je apsolutna potreba, da se izvestan broj najzaslužnijih ljudi unapredi i odlikuje, kako bi im se tim putem dalo zasluženno priznanje, što će nesumnjivo vrlo povoljno uticati na njihovo duševno raspoloženje, a daće potstreka ostalima da, ulože i udvostruče napore u službi svome narodu. Prilikom predlaganja za unapređenje vodio sam računa da se za sada uzmu u obzir samo oni oficiri

⁷ Radovan Ivanišević (alias Katanić).

⁸ Prije rata poslanik za kninski kotar na listi JRZ.

koji su većinom stekli zakonsko pravo na unapređenje. Predlog za unapređenje dostavljam u prilogu pod /1.⁹

Prilogu pod /2.¹⁰ dostavljam predlog za odlikovanje starešina, političkih prvaka i vojnika sa područja poverene mi teritorije.

Iz razloga koji su Vam Gospodine Ministre, dobro poznati, imena unapređenih i odlikovanih lica ne smiju se za sada objavljivati preko londonske (radio stanice, radi čega molim da se o usvajanju ili odbijanju predloga izvestim na način koji Vi budete izabrali.

Najzad govori se, da u Nedićevoj vojsci ima izvestan broj oficira koji su tamo stupili sa Vašim znanjem i odobrenjem, pa ih Nedić u ime Nj. V. Kralja unapređuje u više činove. U koliko je to tačno slobodan sam da Vam obratim pažnju na nepravilnost i neravnopravnost položaja u kojem će se naći u oslobođenoj Otadžbini Vaši oficiri i oficiri koje je Nedić unapređio, a za koje i Vi znate. Jer dok Vaši oficiri u raznim pokrajinama vrše službu pod najtežim okolnostima, bez plate, bez hrane, često gladni, goli i bos, dotle Nedićevi oficiri primaju platu i ostalo, što ni-u-kom pogledu ne može srazmerno jedno s drugim. Bilo bi strašno, da Vaše oficire pretaknu ti oficiri, naročito ako su i po klasama mlađi, a to bi moglo imati za posledicu i trajno neraspoloženje Vaše grupe, koja u svakom pogledu predstavlja najelitnije i najzaslužnije oficire naše vojske.

U prilogu pod /3.¹¹ dostavljam spisak oficira koje bi trebalo lišiti čina, objavljajući njihova imena preko londonske radio stanice. Razlog zbog kojeg se predlažu za lišenje čina, naznačen je u samom spisku.

Odnos četnika prema italijanskim trupama na poverenoj mi teritoriji izložice Vam usmeno donosilac ovog izveštaja major g. Baćović.

Približuje se čas kada ću morati da se definitivno povučem u šumu, jer se okolnosti pod kojima radim rapidno pogoršavaju, te verujem da ću, ako se blagovremeno ne sklonim pasti u ropstvo okupatora, koji kon troliše svaki moj pokret i dodir sa ljudima.

Moja je težnja, da sklanjajući se u šumu, po potrebi *mogu* da primim borbu sa okupatorom, no tako, da moje snage ne budu odsečene i uništene, već da me neprijatelj u najgorem slučaju popisne i nabaci na Vaše snage, što će reći da imam terensku vezu. Ovaj presudan uslov za sada ispunjava samo Hercegovina, jer preko Cmf Gore ili istočne Bosne, mogu imati čvrst naslon, radi čega au verovafieo uskoro preći definitivno u Hercegovinu. U tom slučaju naimenovać^ za komandanta Dinarske četničke divizije pešadijskog pukovnika g. Uzunčevića, a za njegovog načelnika štaba deneratótahnog majora g Slavka Bjelajca, dok će me kapetan Ivanišević slediti kao moj načelnik štaba.

Komandant
četnički vojvoda
I. 2. Trifunović

^{9, 10} j u Ti prilozu ne nalaze se uz ovaj dokument.

BROJ 556b

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA ČETNIČKOG PUKA »KRALJ PETAR II«
OD 28. SRPNJA 1942. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE
DIVIZIJE O NAPADU NA PARTIZANSKE SNAGE NA PODRUČJU
GRAČACA¹

STAB ČETNIČKOG PUKA
»Kralja Petra II«
Pov. Br. 35
28. jula 1942. god.

Izveštaj o operacijama.

KOMANDANTU ČETNIČKE DINARSKE DIVIZIJE

Prema utvrđenom programu, shodno datim naredenjima od strane Italijanske komande, krenuh smo u akciju 17. jula o. g. u 06.30 časova iz Otrića sa 210 potpuno naoružanih boraca.² Prema datom naredenju ostavili smo stalnu stražu u jačini od 35 ljudi, radi obezbeđenja Otrića sa strane »Lj ubine Poljane«. Posle zauzimanja kote »Veliki Ljut« južno od »Viojle« (k. 875) krenule su naše patrole u jačini 30 ljudi prema »Vršku« (k. 725). Prvi pokušaj odbijen je žestokom vatrom utvrđenih partizana na pomenutoj koti, a naročito bočnom vatrom sa »Kurozeba« (k. 786).³ Tučene jakom vatrom naše patrole su se povlačile na prvobitni položaj, te tom prilikom poginuo je jedan naš borac (Dane Novaković). Druga trojica su lakše povređeni. Ranjeno je više partizana. Posle ovog prvog pokušaja Italijanski oficir potporučnik Puizina dodeljen ovom puku za vezu insistirao je naročito da napad bude odmah ponovljen. Komandant Mirko Marić odbio je da izvrši napad, pre nego pomenute kote budu tučene jakom artiljerijskom vatrom. Radio veza bila je vrlo slaba, tako da se nije moglo da komanduje artiljerijom, čija su mnoga zrna bila uzalud bačena, tako da do mraka toga dana, nije moglo biti ni govora o K>novljenom napadu. Zanočilo se na položaju. Sutra dan posle žestoke artijerilske vatre kao i vatre iz bacača krenule su naše patrole ovaj put ne p^ema vršku kote 725, već prema dominirajućoj koti »Kurozeb« (768). Sat rasnije pala je kota Kurozeb, a sa padom iste i »Vršak«. Po zauzeću pomenutih kota naše patrole prokrstarile su ceo teren, zapalivši štab partizana u Cerovom dolu i druge partizanske kuće u Mrkićima, Kukićima i Paripovcu. Nećuieko od mesta gde im se nalazio štab, pronađen je u kukuruzu radio apaiat marke Philips sa jednim akumu-

¹ » prijepis originala (tipkan na pisačem stroju, lat&aicom) u Arhivu VII, arhiva četnička, k. 159, reg. br. 16/2 (H- X -21)

² Kada se o četničko-talijanskom napadu na jedinice Sjevemodalmatinskog i Trećeg ličkog NOP odreda u sjevernoj Dalmaciji i južnoj L.ict. U borbama od 16. do 24. srpnja neprijatelj je uspio da potisne partizanske snage u rejon Srba, zatim se povukao u Gračac.

³ Na tim položajima su se nalazili bataljoni »Branko Vladušić« i »Bude Borjan« Sjevemodalmatinskog NOP odreda sa zadatkom da neprijatelju spriječe prodor u južnu Liku.

latorom. Osim ovoga zaplenjeno je iz štaba i pomenutih kuća manje količine kukuruza, pasulja, žita, vune i nešto seljačke robe. Sto je sve upućeno po spisku štabu u Otrić. Posle kratkog odmora, naši odredi krenuli su u pravcu »Lipača« gde se i zanoćilo. Sutra dan po kišovitom vremenu, krenuli smo u pravcu Turovca, gde smo se sastali sa komandantom četničkog puka »Petra Mrkonjića«, vojvodom Đujićem. Posle kratkog dogovora i dobivenih instrukcija od Italijanskih komandanata krenuh smo u pravcu Duboki Dol »Vučjak« gde se je ručalo kod Smiljanića bunara. U 15.00 časova stigli smo u Malovan, gde smo očekujući nova naređenja i zanoćili. Ujutro sledećeg dana krenuli smo u pravcu Gola Mila (k. 985) zatim Ljut, Mila voda (1187) i izbili na Crni vrh. Prema novom naređenju Italijanskog komandanta, vratili smo se sa Crnog vrha u Jakšiće gde smo trebali da osiguramo¹ i onemogućimo prolaz partizana iz Glogova. Opet smo dugo čekali na nova naređenja. Komandant se nervira ovakvim sporim radom i stalnim čekanjem naređenja pa je hteo da ide okupirati Veliku Popinu i Ljubovo. Italijanski komandant ne odobrava, već traži putem radia odobrenje od svojih pretpostavljenih. Isto stiže tek oko 18.00 časova s tim da se odobrava odlazak u Popinu odnosno Ljubovo, pod uslovom da, se mora vratiti sa celokupnim ljudstvom još iste večeri. Kako je predlog bio neizvodljiv radi kratkog vremena to je komandant odbio odlazak u Popinu i Ljubovo. Zanoćili smo na položaju u Jakšićima. Sledećeg dana krenuli smo prema Borju zatim k. 1144. Odatle na kotu 1132 gde smo zauzeli položaj. Uskoro počinje jak otpor partizana koji su utvrđeni na Liscu (k. 1336). Napad na Lisac vršili smo skupno t. j. Italijanski vojnici bili su na levom a mi na desnom krilu. U toku ogorčene bodbe koja je trajala više od 3 časa naši i Italijanski odredi izbijaju na vrh Lisca, čisteći bombama poslednje ostatke partizana, koji se u neredu povlače. U ovom sukobu imali smo jednog teže ranjenog. Partizani su imali četiri mrtva preko dvadeset ranjenih⁴ i zarobljen je jedan partizan, koji je posle saslušanja ubijen na mestu, zbog nemogućnosti da bude čuvan, odnosno sproveden, jer su svi borci bili zauzeti borbom. U ovom sukobu zarobljeno je pet pušaka partizanskih. Zanoćili smo na novo osvojenim položajima.

Sutra dan (22-og) rano u jutro krenuli smo prema Sedlu (k. 1210). U nepristupačnom terenu bih su partizani jako utvrđeni, te smo bili prinuđeni da se povučemo i zauzmemo nove položaje na susednoj koti. Borba je nastavljena u toku celoga dana sa nepromenljivim rezultatom. Na položaju se i zanoćilo. Sutra dan borba je otpočela žestokom mitraljeskom vatrom od strane partizana, smeštenih u jakim prirodnim utvrđenjima. Posle prve vatre nastaje zatišje, da se odmah zatim počne sa napadom sa naše strane. Posle viščasovne zajedničke borbe slomljen je otpor neprijatelja koji se je u rasulu bez ikakvog reda naglo povlačio. U toku ove borbe gubitci na našoj strani su sledeći: tri teže ranjena od kojih su dvojica u toku noći po prenosu u bolnicu umrli i tri lakše ranjena. Na strani Italijana bili su tri mrtva od kojih jedan oficir i dvadeset i devet teže i lakše ranjenih. Na strani partizana poginulo je 26

⁴ i ⁶ Partizanski gubici na Liscu bili su 3 mrtva i 4 ranjena, a na Sedlu 10 mrtvih i 13 ranjenih.

ljudi na čije smo leševe naišli na mestu borbe, a ranjenih oko 60 prema izjavi jednog živog zarobljenog partizana, koji je bio teško ranjen.⁵ Ovaj je saslušan i izjavio je sledeće:

Da se zove Vlahov Lino, rodnom iz Šepurina kraj Šibenika, da je u redove partizana stupio pre 6 meseci, d snjima se od tada celo vreme borio. Da je na položaju Sedla juče bilo ljudi u jačini jednog bataljona (250) da su bili naoružani jednim teškim Italijanskim mitraljezom i svaka desetina jednim puškomitraljezom. Karakteristična je napomena da je tog jutra došlo da rascepa među partizanima iz razloga što je Srpski deo partizana otkazao učešće u borbi,⁶ motivišući ovo povlačenjem na novi položaj. Ranjenik je završio svoju izjavu rečima: »izdadoše nas Srbi«. Molio je da ne bude streljan, jer nije mogao niti smeo da odstupi pošto bi od svojih bio streljan. Izjavio je također da je komandant ovog bataljona bio Stevo Perić,⁷ rodnom iz okoline Skradina. Iza saslušanja posto je bio teško ranjen, a nije bilo mogućnosti za transportovanje ubijen je na mestu.

Sa Sedla smo se krenuli u pravcu Dabašnice, pošto smo prethodno zapalili jednu veliku praznu drvenu baraku, koja je verovatno bila namenjena za sanitetske svrhe. Bila je dugačka preko stotinu metara. Zatim preko Paleža, Plećaša, Radakovića izbili na Bruvno. U Bruvnu nije bilo niti jedne porodice, a većim delom kuće su bile porušene od bombardovanja, neke spaljene. Za vreme odmora pred crkvom, koja je takođe bila u veoma jadnom stanju, sa obližnje kote začula se brza puščana paljba, koja je bila uperena protiv nadolazeće Italijanske vojske i mnogobrojnih četnika, četničkih pukova »Petra Mrkonjića« i »Kralja Petra II«. Na ovaj napad odgovoreno je efikasnom mitraljesikom vatrom i napadači učutkani. Posle tročasovnog odmora naši odredi krenuli su u pravcu Gračaca, gde su posle defilea glavnim ulicama i prenoćili. Sutradan prvim prevažnim sredstvom borci su vraćeni u Otrić, gde je istoga dana posle podne oko 17,00 časova izvršena sahrana dvojice poginulih četnika i to: aktivnog pešadijskog podnarednika Sime Lukića i borca Tome Krlića. Pogreb je izvršen sa svima vojničkim počastima. Pogrebu su prisustvovali i oba komandanta četničkih pukova »Petra Mrkonjića« i »Kralja Petra II« koji su se sa poginulim borcima vrlo prikladnim govorom oprostili. Ispred boraca sa poginulim se je oprostio borac Iso Lukić, koji je vrlo lepim rečima prikazao junaštvo poginulih i njihove žrtve za opštu stvar.

S molbom na nadležnost.

Komandant vojvoda:
Mirko Marić, s. r.

(M. P.)

⁵ Ne radi se o rascjepu, već o pometnji nastaloj kada je četnicima uspelo da, vještim manevrom, razdvoje krila bataljona »Bude Borjan« i jakim snagama udare na njegove bokove. Partizanima je, uz to, bilo ponestalo municije, a i komandovanje se u toj situaciji nije najbolje snašlo.

⁷ On je bio operativni oficir Bataljona »Bude Borjan«.

**IZJAVA BOŠKA ŠERBEDŽIJE BORCA 1. BRIGADE 1. BOSANSKOG
ČETNIČKOG KORPUSA OD SRPNJA 1942. O ZVJERSTVIMA
ČETNIKA U SELIMA NA KOZJAKU¹**

VII. Četnički pokreti i dela

BITKA NA KOZJAKU — Po pričanju Boška Šerbedžije, borca I. Brigade I. Bos. Korpusa, učesnika u bitci na Kozjaku.

Taman se završila naša operacija na Tičevu, kad smo dobili naređenje da se spremimo za pokret, jer da je poginuo Pajo Popović, komandant četničkog puka »Onisim Popović«.² Kad smo čuli da se ide za Dalmaciju, svi smo se dobrovoljno javili da idemo. Sviju nas je interesovala četnička stvar u Dalmaciji i bili smo pomalo radoznali — bar sam se ja tako osjećao. Ne znam tačno datum kad smo se uputili iz Grahova za Dalmaciju; mislim da je pokojni Pajo poginuo 20. VI. a mi da smo se uputili 21. VI. 1942. god. Istog dana naveče, stigli smo u Biskupiju, rodno mjesto Paje Popovića. Kad smo ulazili u Biskupiju, imali smo barbu (mala borba). Lijevo naše krilo i centar imali su tu borbu. Na toj strani nalazio se Vojvoda Momčilo Đujić i Vojvoda Mane Rokvić. Mi, ondašnji Puk »Gavrila Principa« jšli smo sami putem iz Topolja za Biskupiju. Tu smo prenoćili (u groblju kod crkve u Biškupiji). Sutradan smo izvadili leš Paje Popovića i svečano ga sahranili uz prisustvo velikog broja naroda, koji se bio skupio iz svih obližnjih sela. Narod je vjerovao da je Pajo pobjegao u šumu komunistima; kad su ga mrtva svojim očima vidjeli, tek tada su povjerovali u njegovu smrt. Poslije toga događaja održali smo zibor u Vrbniku. Istog dana kad je bila Pajina sahrana Jedan dio naših ljudi sutradan je otišao u Padene i Mokro Polje. Potom smo svi otišli za Topolje. Tu su nam jednog dana saopštili da ćemo ići čistiti Kozjak.

Jedne noći (sve je to u toku jedne sedmice) ustali smo u 3 sata, primili suvu hranu te doručkovali i uputili se sa vodičima u pravcu Kozjaka preko Tiškova i Polače. Baš kad smo krenuli jedno 500 metara, čuli smo detonaciju bombe. Putem veze odmah smo saznali da se jednom borcu otkočila bomba, eksplodirala i 8 naših ranila. Bomba je bila talijanska. Znam da je tada ranjen i Drago Galić, brat Marka Galića.

Bio je lijep sunčan dan. Išli smo dosta brzo u kolonama po jedan. U ovoj akciji znam da je učestvovao naš puk »Gavrila Principa«. Vodio nas je Milan Cvjetičanin. Na istom krilu sa nama bio je i vojvoda Mane Rokvić koji je tada imao pod svojom komandom Petrovčane i Drvarčane. Pomoćnik mu je bio Voja Perišić, koji je isto učestvovao u bitci.

¹ Prijepis izvoda iz četničkog izvještaja (tipkan na pisačem stroju, ćirilicom) u Ar-

² Vidi dok. br. 147, napomena 14 i dok. br. 554, napomena 4.
hivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. četa. 1-1/1

Ta grupa išla je preko Male i Velike Polače na sam Kozjak. Vojvoda Đujić išao je preko sela Turića pod sam Kozjak. Pokojni Mirko Marić, vojvoda lički, sa svojim ljudima išao je preko Pakova Brda s ciljem da zaobide Kozjak, da partizani nebi pobjegli na tu stranu. Naša je kolona imala najteži zadatak. Zurili smo se da što prije zauzmemo vrh Kozjaka. Vrućina je bila strašna. Naporan je bio put za Kozjak. Vode nigdje nije bilo. Išli smo po 100—200 metara, sjedali bi i odmarali se. Teško i sporo je išlo naše penjanje i ako smo mi davali sve od sebe. Ne znam da li je ikad bilo teže nego tada. Naša prethodnica na vrh ipak stiže — do nas dolazi vezom: Požuri, partizani idu s druge strane, izlaze na ivicu. Košulje sa znojem prestale se cijediti, sve je pošlo naprijed, dajući posljednju snagu. Nismo još ni čestito izašli, već smo dobijali raspored za borbu.

Prvi rijetki pucnji. Idemo ivicom Kozjaka naprijed. Naša kolona je zauzela front na samoj ivici. I partizani su na ivici, izlaze u grupicama. Nastupasmo' k njima u rasporedu: Sredinom je išao Cvjetičanin sa Marinkovačanima, Ugarčanima i Pečenčanima, držeći desnu stranu Kozjaka i samu ivicu. Lijevom padinom išao je Voja Perišić i Mane, koji je ostao sam kod nas na centru.

Išli smo svega minut dva i otvara se strahovita paljba. 5—6 sati nije prestajala. Naši jurišaju a kroz stroj se čuje »Izgiboše Marinkovčani, poginu Jovo Lomić. Ne mogu nam ništa više Cvjetičanin pa da ih je sto hiljada. »Naprijed« povika Milan Cvjetičanin. Išli smo naprijed, ali strašna vatra, bacači naši, vatra naših teških mitraljeza od Đujića sprečiše nas u napredovanju. Naših nekoliko pade, ali mi ne klonusmo već bijemo. Partizani vide da su opkoljeni i pokušavaju jurišem da probiju naš obruč. Na samoj ivici najžešća borba. Samo smo kosili mitraljezima i plotunskom vatrcm iz pušaka. Topovi, mitraljezi, jauci partizanski, sve se izmiješalo. Grmi i ne prestaje. Nigdje ni kapi vode. Usta u svakog već smrde od silnog isparavanja — a borba sve jača i jača, da bi prestala i stišala se tek pred večer. Ne mogu dovoljno riječima da opišem ovu bitku. Ljudi pričaju da ni na solunskom frontu nije tako bilo. Mi smo imali 12 mrtvih, partizani oko 200 sa ranjenim oko 400. Kod nas je bilo svega 22, tj. 12 mrtvih i 10 ranjenih.

Na večer se borba stišala a pired noć prestala. Komunisti su se razbježali što je moglo uteći, jer su bili dočekani i od druge dvije naše kolone koje su učestvovala u ovoj bitci, samo su bile slabije angažovane nego naša kolona, koja je izvukla glavni teret u ovoj borbi.